

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Volný čas dětí z pohledu rodičů ve vyloučených lokalitách

Diplomová práce

Bc. Adéla Danko

Olomouc 2023

Vedoucí práce: Mgr. Vlado Balaban, PH.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím odborné literatury, kterou Vám uvádím ve zdrojích.

V Olomouci dne.....

podpis.....

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za cenné rady i odborné vedení vedoucímu mé diplomové práce a také za pomoc při jejím zpracování.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Adéla Danko
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Vlado Balaban, PH.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Volný čas dětí z pohledu rodičů ve vyloučených lokalitách.
Název v angličtině:	Leisure time of children from the parents' point of view in socially excluded localities.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá volnočasovými aktivitami dětí ve vyloučené lokalitě. Teoretická část vymezuje základní pojmy týkající se volného času, rodiny, výchovy a života ve vyloučené lokalitě. Na teoretická východiska navazuje empirická část práce, která se věnuje zkoumání problematiky prostřednictvím zakotvené teorie.
Klíčová slova:	Volný čas a volnočasové aktivity, děti, rodina
Anotace v angličtině:	My diploma thesis deals with the leisure time activities of children living in socially excluded locality. Theoretical part of this theses defines basic concepts related to leisure time, family, edication and raising of children in socially excluded locality. Theoretical part of this diploma thesis is followed by partical part which is devoted to the ivestigation of the issue using method called „grounded theory“.
Klíčová slova v angličtině:	Free time and leisure activites, children, family
Přílohy vázané v práci:	Rozhovory s respondenty
Rozsah práce:	80
Jazyk práce:	Čeština

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 VOLNÝ ČAS.....	8
1.1 Definice volného čas	8
1.2 Funkce volného času	10
1.3 Funkce výchovy mimo vyučování.....	12
1.4 Zařízení pro výchovu mimo vyučování.....	14
1.5 Faktory ovlivňující volný čas	15
2 ROMOVÉ A VOLNÝ ČAS	17
2.1 Historie Romů.....	17
2.2 Vstup Romů do České republiky	18
2.3 Charakteristika romské rodiny.....	19
2.4 Volný čas romských dětí	21
2.5 Vzdělávání romských dětí	22
3 VÝCHOVA.....	25
3.1 Výchova a její definice	25
3.2 Výchovné styly v rodině.....	26
3.3 Současné problémy ve výchově	29
4 RODINA	30
4.1 Definice rodiny	30
4.2 Základní funkce rodiny.....	31
4.3 Charakteristika rodiny	33
4.4 Typy rodin	33
5 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	35
5.1 Legislativa a vznik Nízkoprahového zařízení	35
5.2 Definice, poslání a cíle Nízkoprahového zařízení	37
5.3 Cílová skupina a nízkoprahovost.....	38
5.4 Volnočasové aktivity v Nízkoprahovém zařízení.....	40
5.5 Pracovníci Nízkoprahového zařízení	41
6 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA.....	43
6.1 Definice a znaky sociálně vyloučené lokality	43
6.2 Sociální vyloučení	44

II. PRAKTICKÁ ČÁST	47
6.3 Stanovení výzkumných otázek	47
6.4 Výzkumný problém	48
6.5 Cíl výzkumu	48
6.6 Kvalitativní výzkum	48
6.7 Metoda sběru dat	49
6.8 Výběr a charakteristika výzkumného vzorku	50
6.9 Zpracovávání dat	51
6.10 Analýza výsledků	52
6.11 Výsledná zakotvena teorie	68
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
POUŽITÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE	75
SEZNAM TABULEK.....	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	78
SEZNAM OBRÁZKŮ	80
PŘÍLOHY.....	80

ÚVOD

Hlavním tématem diplomové práce je volný čas dětí z pohledů rodičů žijících ve vyloučené lokalitě, konkrétně v jedné z částí Ostravy. V dnešní době existuje mnoho způsobů, jak trávit volný čas, avšak bohužel ne všechny aktivity můžeme považovat za přínosné. Proto je důležité vědět, jak mohou děti svůj volný čas kvalitně naplnovat. Správně zvolené aktivity ve volném čase mohou být přínosné jak pro osobní rozvoj, i pro společnost obecně. Jelikož je volný čas nezastupitelnou součástí našeho života. V posledních letech je na něj kladen ještě větší důraz, než tomu bylo například v dřívějších dobách, kdy volného času lidem příliš nezbylo. Proto se nyní volný čas setkává s větší pozorností.

Seznámení s volnočasovými aktivitami, nebo zapojením do zájmových kroužků může být pozitivním motivem v životě každého jedince. Kvalitní náplň volného času, bychom měli docílit pocitu radosti, štěstí a uspokojení našich potřeb. Také získávat nové zkušenosti a dovednosti, ve kterých se můžeme dále osobnostně rozvíjet. Kvalitní trávení volného přináší pozitivní účinky a celkovou regeneraci.

V literatuře se definuje volný čas, jako prostor, který máme jen my samy pro sebe a můžeme se v něm věnovat čemukoliv chceme, například tomu, co nás zajímá a baví. Správným trávením volného času také předcházíme různým patologickým jevům, kterým se například lidé žijící v sociálně vyloučené lokalitě vyhnou jen obtížně.

Když se zaměříme na majoritní společnost, bohužel se často setkáváme s tvrzením, že tito lidé nemají tak širokou škálu možností k trávení volného času. Například z důvodu nedostatku financí, nebo neinformovanosti rodičů o jejich možnostech volnočasových aktivit.

Proto jsme se rozhodli zpracovat toto téma, týkající se volného času dětí a provést výzkum konkrétně ve vyloučené lokalitě. Naším zájmem bylo, zjistit jaký mají rodiče přehled o volném čase svých dětí. Jestli se například ve volném nějakým způsobem angažují. Chtěli jsme získat informace, například jako je způsob trávení volného času, zda děti navštěvují zájmové kroužky, jezdí společně na výlety s rodinou, zkrátka jaká je jejich volnočasová náplň.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

V první kapitole bychom se rádi věnovali vysvětlením obecných pojmů, které se budou v práci vyskytovat a jsou důležité pro lepší pochopení. Na začátek se zaměříme na volný čas obecně, jeho definici a názory autorů, kteří se o problematiku volného času zajímají. Pokusíme se objasnit funkce volného času a jeho faktory, které s ním souvisí.

Volný čas by měl být využíván zejména k aktivnímu trávení. Ve volném čase se pokoušíme u dětí rozvíjet nejen jejich fyzické, mentální a sociální dovednosti. Například pomocí sportu, hudby nebo umění. Dále slouží k utváření přátelství nebo lepších vztahů v rodině. Nejdůležitější však je podporovat děti ve volném čase, a to zejména v činnostech, které je baví a chtějí se jim dobrovolně věnovat.

„Volný čas je nejpříjemnější prožitá svoboda; má její omamnou vůni a prostor k rozpletu, ale i nutnost volby a z ní plynoucí odpovědnost“ (Spousta, 1994, s. 4).

1.1 Definice volného času

Když se zamyslíme nad tím, jak trávíme volný čas, můžeme si představit prostor, ve kterém děláme činnosti jaké chceme a které nás baví. Ve volném čase se rozhodujeme dle vlastního zájmu a uvážení. Proto Vám zde uvádím různé definice, pro lepší pochopení volného času a jeho významu obecně.

Například autorka Pavková (2008) definuje volný čas jako časový prostor, ve kterém si můžeme dobrovolně vybrat aktivitu nebo činnost, kterou chceme dělat. Mělo by se jednat o činnosti, která nám přináší radost, uspokojení nebo uvolnění. V tomto čase máme prostor k rekreaci, ale i k odpočinku.

V pedagogickém slovníku nalezneme definici volného času formulovanou tímto způsobem: *„čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby včetně spánku“ (Průcha a kol. 2008 s. 274).*

Níže uvedení autoři popisují podstatu volného času jako dobu, ve které si můžeme dělat co chceme, ale nemusíme, protože to není naší povinností. Tento čas je charakterizován

tím, že ho nemusíme vyplnit zadanými činnostmi, povinnostmi. Proto je pochopitelné, že lidé tráví svůj volný čas odlišnými způsoby a každý dle svých osobních představ.

, *Volný čas slouží k obnově pracovní schopnosti, překonání únavy a vyvážení jednostrannosti zaměstnání.*“ (Čap a Mareš 2001, s. 291).

Ke srovnání uvádíme i pohledy na volný čas od autora Vážanského (2001). Rozděluje jej na dvě skupiny:

- 1) negativní: doba, která nám zůstane po odečtení všech činností, jako jsou pracovní nebo školní povinnosti, až po naplnění fyziologických potřeb
- 2) pozitivní: čas, kdy máme naprostou volnost a můžeme si dělat co chceme, nejsme do ničeho tlačeni a sami se rozhodujeme, jak tento čas naplníme, což znamená pro nás svobodu.

Každý z nás je jedinečná osobnost, která má své různé záliby a zájmy, podle toho se také odvíjí naše možnosti a způsoby trávení volného času. Jelikož se v této práci věnujeme volnému času dětí, je důležité se zmínit, že volný čas dětí ovlivňuje několik faktorů. Například: výchova, finanční zabezpečení rodiny, její členové a také prostředí, ve kterém dítě žije, a to pozitivním i negativním způsobem.

K zamyšlení slouží i názor autora Urbánka (2002), který pokládá otázku: Zda je způsob trávení volného času naším rozhodnutím? Autor se s tímto tvrzením neztotožňuje. Popisuje, že volný čas každého z nás limituje doba, ve které se narodíme, společnost, ve které žijeme i finanční prostředky rodiny, ze které pocházíme nebo naše okolí.

Bendl (2015) naopak zdůrazňuje důležitost vhodného výběru zájmových činností nebo kroužků, které mají poté vliv například na kvalitu odpočinku, rekreace nebo obnovy sil i na pozitivní osobnostní rozvoj.

V knize Kaplanka (2012) se setkáváme s tvrzením, že současná společnost klade velký důraz na volný čas. Důvodem je, že se ve volném čase odehrává spousta důležitých momentů, zážitků a aktivit, které pak ovlivňují naše potřeby a ideály. Ve své knize rozdělil charakteristiku volného času na části:

- 1) Volný čas je časem bez závazků a povinností, je čas, kdy si můžeme dělat co chceme.
- 2) Volný čas je čas pro společenský život, ve kterém můžeme navázat nové mezilidské vztahy.

- 3) Volný čas je i pracovním časem, jelikož ve svém volném čase můžeme pracovat například na zahradě, sadit květiny, rekonstruovat domácnost, a přitom tento čas považovat za relaxaci a odpočinek.

S objasňováním tématu volného času a jeho definicemi bychom mohli pokračovat dlouho dobu. Existuje množství různých odborných publikací, které se o volný čas zajímají již od dávných dob, až do dob současnosti. Pro účely zpracování práce je však nejdůležitějším prvkem oddělení povinností od zálib a osobních zájmů. Za volný čas považujeme čas, kdy si můžeme svobodně vybrat a trávit jej dle svých potřeb a nepatří zde čas, který musíme být v práci a plnit povinnosti (Pavková a kol. 1999).

U dětí se může zdát rozdělení volného času poněkud obtížnější. Je nutné zdůraznit, že mezi volný čas dětí a mládeže nepatří vzdělávání, povinná školní docházka, sebeobsluha nebo péče o sebe či pomoc v domácnosti. Důležité ale je, neopomenout potřebu pedagogického ovlivňování volného času zejména u dětí a mládeže. Z důvodu nedostačujících osobních zkušeností, potřebují vedení a nasměrování rodičů, nebo pedagogických pracovníků. Vedení by nemělo být násilné, mělo by se jednat o pouhé nasměrování k různým činnostem, aktivitám, které si děti mohou samy vybrat a dobrovolně se do nich zapojit. Z části však ovlivňuje volný čas dětí i rodina, věk, vyzrálost a výchova v rodině. Často se liší i prostředí, ve kterém mládež tráví svůj volný čas. Velké množství dětí tráví většinu času venku, v okolí bydliště, bez dohledu dospělých. Rodiče nemají přehled o aktivitách, které venku děti provozují. Proto by úkolem rodičů mělo být zajistit volný čas dítěte, v době, kdy se nemohou o své děti postarat a mít přehled, co právě dělají. Preventivní funkci plní výchova ve volném čase, která se snaží předcházet chybám a následné převýchově (Pavková a kol. 1999).

1.2 Funkce volného času

Na začátek jsme si objasnili definice volného času. Nyní je však důležité, zmínit jeho využití a funkce, uvést k čemu je volný čas v našem životě důležitý a potřebný. Vážanský (1995) popisuje volný čas jako starost o sociální život ve společnosti a uvádí potřebu lidí někam patřit jako jednu z nejdůležitějších funkcí volného času.

Kaplanovu teorii doplnila také autorka Filipcová, která uvádí jako důležité funkce:

1. Odpočinek, spánek a rekreaci.
2. Kompenzace, zátěže a vzdělávání.

(Filipcová in Vázaňský 1995)

Mezi nejčastější způsoby trávení volného času dle prováděného výzkumu patří sledování médií, relaxace, čas trávený v přírodě, starost o domácnost nebo čas s přáteli. Další důležitou funkci volného času zmínil autor Sak (2000), konkrétně způsob trávení volného času u dětí, který slouží jako prevence k tvorbě sociálně patologických jevů.

Naopak Dumazedier (1966) popisuje funkce volného času, které níže uvádíme:

- 1) Relaxace: odpočinek, zbavení se únavy a vyčerpání, oprostění se od psychického a fyzického vyčerpání.
- 2) Zábava: naopak od ostatních funkcí je zábava zaměřena na odstranění dlouhé chvíle, nudy. Útěk ze světa stereotypu.
- 3) Rozvoj osobnosti: sociální a kulturní činnosti, snaha o vzdělávání a rozvoj osobnosti.

Je těžké od sebe oddělit funkce, protože se navzájem prolínají a společně souvisí. Proto se autor Opaschowski (1976) rozhodl je přepracovat a podrobněji rozdělit na základní skupiny:

- 1) rekreace: odpočinek, relaxace,
- 2) kompenzace: rozptýlení a doplnění jednostrannosti,
- 3) edukace: nauka a vzdělávání, využívání vlastních znalostí a kompetencí,
- 4) kontemplace: hledání vlastního já, hledání sebe sama – individualita,
- 5) komunikace: kontakt s lidmi, vztahy ve společnosti, láska,
- 6) integrace: potřeba někam patřit, vytváření skupin – přátelství, sociální učení,
- 7) participace: zapojení, možnost rozhodovat, iniciativnost,
- 8) enkulturace: kultura a kreativita.

Volný čas je součástí našeho celkového zdraví, štěstí a spokojeného života. Mnoho autorů se přiklání k tvrzení, že správné trávení volného času se odvíjí na kvalitě trávení našeho života.

Základní postupy, které utvářejí volný čas jsou:

- pozitivní emoce a životní pohoda,
- volnočasové aktivity a jejich pozitivní motiv k rozvoji osobnosti,
- sociální a kulturní vztahy v rámci volnočasových aktivit a činností,
- seberozvoj osobnosti v rámci aktivit ve volném čase (Iwasaki 2007 in Hamřík 2022).

V zahraniční literatuře se uvádí, že volný čas byl velmi málo využíván ve prospěch vlastního zdraví a lidé této problematice nevěnovali příliš pozornosti. Dnes je však tato kategorie uznávána jako základ spokojeného života. Z historického hlediska nám umožňuje problematika volného času poukázat na to, že se postupem času změnily i názory společnosti na důležitost aktivního trávení volného času (Zavydiska 2019).

Podle autora Krause (2001) se řadí mezi základní funkce volné času:

- funkce regenerační a zdravotně-hygienická,
- vzdělávací funkce,
- funkce kompenzační a socializační.

1.3 Funkce výchovy mimo vyučování

Funkci výchovy mimo vyučování bychom rádi v této práci také uvedli, jelikož je nedílnou součástí volného času dětí a mládeže. V průběhu vývoje společnosti se měnil i celkový pohled na výchovu dětí a mládeže. J. Lock uvedl tvrzení:

„Mládež je třeba zaměstnávat a vzdělávat vytrvale, neboť jinak pustne a obtěžuje společnost, nebo i ohrožuje.“ (Spousta, 1994, s. 165).

V pozdějších letech se také začalo uvádět ve společnosti velmi známe tvrzení, kdo si hraje, nezlobí. Důraz se kladl na smysluplné zaměstnávání dětí, a to i mimo vyučování. Cílem bylo jejich neustále rozvíjení, zejména i ve volném čase. Na výchově mimo vyučování

se nejčastěji podílí pedagogičtí pracovníci v zařízeních pro výchovu dětí a mládeže mimo vyučování, rodina i vrstevnické skupiny.

Výchova mimo vyučování probíhá nejčastěji v těchto bodech:

- je organizovaná mimo vyučování ve školách,
- probíhá mimo přímý vliv rodiny,
- má institucionální formu,
- probíhá většinou ve volném čase dítěte.

Pedagogičtí pracovníci považují výchovu ve volném čase jako jedno z nejdůležitějších výchovných působení. Volný čas má důležitou roli také z hlediska duševní hygieny. Dlouhodobé udržování volnočasových zájmů se pozitivně projevuje i v rodinných vztazích (Spousta 1994). Autorka Pavková a kol. (1999) rozděluje funkce do třech částí, ve kterých se vždy snaží plnit jejich důležitou funkci:

1. Výchovná funkce: Na výchovnou funkci je kladena velká pozornost. Různé organizace se podílí na vývoji dětí mládeže v rámci jejich specifických možností a dovedností. Rozvíjí se jejich talent, potřeby, zájmy, snaží se pomáhat utvářet jejich mladou osobnost. Utvářejí pro děti pestrý program plný různých činností. V rámci vytvořeného programu se děti učí novým dovednostem a návykům, čímž získávají i nové vědomosti. Jejich úspěch v aktivitách a zájmových činnostech může dětem přinést pocit štěstí, radosti z dobře odvedené práce.
2. Zdravotní funkce: se zaměřuje na správný denní režim dětí tak, aby byly střídány činnosti jak relaxační, tak fyzicky náročnější. Důležité je nezapomínat na pohyb venku, který má důležitý význam pro jejich zdravotní stránku. Pohybové aktivity v přírodě by měli nahrazovat dlouhé hodiny sezení ve škole. V některých organizacích mají pro děti k dispozici i stravovací zařízení, kde ale musí dodržovat přísná hygienická pravidla, aby stravovací zařízení odpovídalo daným normám.
3. Sociální funkce: Organizace naplňují i důležitou sociální funkci. Pracovníci se snaží, aby si všechny děti byly rovny i přesto, že například v rodinném prostředí mohou být mezi nimi rozdíly – například materiální. Sociální funkce utváří mezi dětmi přátelské vazby a také je učí vzájemné spolupráci. Velmi důležité je správné naplnění sociální funkce, zejména v zařízeních jako jsou dětské domovy, domovy mládeže a nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

Autor Hájek (2004) se ztotožňuje s autorkou Pavkovou, a navíc uvádí i funkci preventivní. Také ve své knize uvádí dané požadavky na výchovu mimo vyučování:

- Dobrovolnost: Pro dítě je důležité si uvědomit rozdíl mezi školou a volnočasovou aktivitou. Do školy chodit musí, ale do kroužků by chodit mělo rádo a bez nátlaků rodičů.
- Aktivita: Zapojování se do činností a nabízených aktivit.
- Seberealizace: Zájem o uskutečňování aktivit, které dítěti jdou a baví ho, chce se v nich zlepšovat.
- Pestrost: Neomezenost a možnost volby aktivit podle míry zábavy a zapojení.
- Odpočinek a rekreace: příměstské tábory, výlety do přírody.
- Sociální kontakt: Respektování a přijímání pravidel a norem.

1.4 Zařízení pro výchovu mimo vyučování

Zařízení pro volný čas by mělo sloužit k aktivní náplni volného času u dětí a mladistvých, například k zábavě, nebo rekreaci zejména, když se v danou chvíli rodiče nemohou aktivně podílet na volném čase svých dětí.

Mezi nejznámější zařízení patří:

- a) školní družiny, které jsou určeny pro děti prvního stupně základní školy. Zajišťují bezpečnost a sociální zázemí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání nebo se nemohou starat.
- b) školní kluby patří mezi další zařízení, kterých však v poslední době ubývá. Kluby již nejsou tolik populární u dětí a mladistvých. Jsou založeny na principu dobrovolnosti. Pokud má dítě zájem, může se do aktivit zapojit.
- c) střediska volného času dětí a mládeže jsou naopak velmi známé a často využívané, zaměřují se na specifické zájmové činnosti, různé kroužky, příměstské tábory nebo talentové soutěže.
- d) dětské domovy jsou specifickou skupinou, jelikož se jedná o zařízení zřizující ústavní výchovu. Snaží se o správné naplnění volného času a rozvoje mládeže. V zařízení se vyskytují děti od 3 let do 18 let, o které se z nějakých důvodů

rodina nemůže nebo nechce postarat. Pedagogičtí pracovníci se snaží dětem přiblížit prostředí typické pro primární rodinu (Pavková a kol. 1999).

Poslední kategorií je zájmové vzdělávání, mezi které se řadí například základní umělecké školy, jazykové školy, tělovýchovné a sportovní organizace, církevní a náboženská společenství (Pavková a kol. 1999).

1.5 Faktory ovlivňující volný čas

Způsoby trávení volného času jsou různorodé, člověk si své zájmy utváří v průběhu celého svého života. Lidé se však odlišují nejen způsobem trávení volného času, ale také vlivem jakým působí na jedince sociální prostředí. Na každé dítě může mít sociální prostředí různý vliv. Klíčovou roli hraje rodina, školní prostředí a volný čas. Avšak z důvodu neustálého působení má stále rodina ten největší vliv na dítě již od útlého věku až do dospělosti. V rodinném prostředí získáváme určité návyky, zvyky a postoje, které se pak stávají důležitým faktorem, ovlivňujícím způsob trávení volného času (Ševčíková 2012).

Dalším faktorem, který má velký vliv na výchovu dítěte, jsou pedagogové volného času. Proto Vám zde uvádíme jejich tvrzení:

„ Klíčovou roli při výchově ve volné čase plní pedagog, proto je důležité se podílet na přípravě pedagogů volného času. “ (Balvín a kol. 1997 s. 41).

Faktory rozdělujeme dle Ševčíkové (2012) do dvou skupin na vnější a vnitřní. Vnitřní faktory rozdělujeme na:

- a) psychologické: souvisí s vývojem osobnosti,
- b) biologické: souvisí s fyzickou kondicí osobnosti a jeho celkovou tělesnou stránkou (věk, pohlaví...).

Vnější faktory se dělí do několika podskupin:

- a) rodina: rodiče slouží dětem jako jejich vzor a rodiče jsou jim neustálým příkladem při jejich jednání v rámci různých situací nebo činnostech. Rodina je považována za základní sociální skupinu, která je jedna z nejstarších sociálních skupin. Vzniká manželstvím, nebo pokrevními rodinnými vztahy, odpovědností a je založena na vzájemné pomoci rodinných příslušníků (Hartl a kol. 2000).
- b) škola: je jedním z nejdůležitějších výchovných činitelů. V ideálním případě by měla škola a rodina spolu úzce spolupracovat a komunikovat na rozvoji dětí.

- c) organizace pro volný čas: různá střediska volného času, nízkoprahová zařízení, které dětem poskytují různé možnosti, jak trávit aktivně jejich volný čas.
- d) vrstevnické skupiny: V období puberty a dospívání sehrávají přátelé důležitou roli. Jedná se o skupinu stejně starých mladistvých, které spojuje podobný nebo stejný zájem, činnost. Zapojení do vrstevnické skupiny často ovlivňuje způsob trávení volného času samotného jedince (Pavková a kol. 1999)

Dále autor Kraus (2011) pro vrstevnické skupiny uvádí: *jedná se o primární skupiny, pro které je typický bezprostřední kontakt neboli setkání tváří v tvář. Tím se vyznačuje pevná příslušnost k dané skupině. Dětské vrstevnické skupiny definujeme častou nestálostí a nízkým stupněm soudržnosti.*“

- e) hromadné sdělovací prostředky: jedná se o média, informační kanály, televize, tisk. Můžou mít jak negativní, tak pozitivní vliv na dítě. Mladiství se mohou v rámci médií dozvědět plno nových a užitečných informací, ale také sledovat nevhodné pořady dle jejich věku (Pavková a kol. 1999).
- f) místo: Volný čas dítěte je ovlivněn také místem jeho bydliště, zda se jeho domov nachází v centru města, nebo naopak na vesnici (Pavková a kol. 1999).

Hájek (2004) pro porovnání uvádí rozdělení volného času ve třech bodech:

- a) přirozené výchovné instituce – rodina a okolní prostředí, ve kterém žijeme,
- b) instituce se zprostředkovaným výchovným působením – občanská sdružení, neziskové organizace
- c) zařízení s přímým výchovným působením – vzdělávací a školská zařízení.

Aktivity, na které se dítě zaměřuje jsou dány z velké části mírou volného času, osobnostními předpoklady – talent jedince, hodnotami rodiny, ale bohužel také finančními prostředky rodičů a jejich vizi. Často mají rodiče jasnou představu, jak by jejich dítě mělo trávit volný čas. V některých případech, si rodiče prostřednictvím svých dětí snaží splnit své sny. A proto dětem vybírají aktivity, které si přáli dělat oni sami. Faktory, které ovlivňují volný čas, jak jsme se dozvěděli výše, mohou být různé: od finanční situace rodiny, zdraví nebo prostředí, ve kterém žijeme. Proto je důležité tyto faktory neopomíjet a brát je na vědomí. Častokrát mohou ovlivňovat způsob trávení volného času dítěte. (Hájek 2004).

2 ROMOVÉ A VOLNÝ ČAS

V druhé kapitole se zaměříme konkrétněji na romskou populaci, která se na našem území ve vyloučených lokalitách nejčastěji vyskytuje a je hlavním předmětem diplomové práce. Chtěla bych zde uvést i rozdíly mezi trávením volného času romských dětí a českou mládeží.

2.1 Historie Romů

Romové svým původem pochází z Indie, několik let však putovali do Evropy. Existují spisy o jejich příchodu do Evropy, které můžeme nalézt v kronikách, nebo v archívech. Při příchodu byli Romové dobře přijímání a vítáni zejména z důvodu, že lidem přinášeli množství nových informací a poznatků z cizích zemích, ke kterým se lidé neměli šanci dostat. Romové svou historii nikam nezapisovali, ale přenášela se pouze ústní formou. V historii nalezneme také mytologické prvky. Například romským ženám se přisuzovala schopnost, předpovídat budoucnost. Postupem času proto začali být Romové neakceptováni zejména církví a bylo na ně pohlíženo jako na loupežníky, nebo jako na čarodějnice. Církev je vinila převážně z nedůvěry. Jejich pronásledování prolíná celé historické dějiny. Až ve 20. století došlo ke změně a Romové byli přijati jako menšina, která má stanovené své základní práva. Autorka také popisuje, že velké množství předsudku k romské populaci pochází již z dávných dob a nesou se až do současnosti (Šišková 2001).

„Nyní už víme, že původ Romů nalezneme v Indii, kde patřili mezi chudé obyvatele, kteří žili kočovným způsobem života“ (Mann 2001, s. 5).

Autor Říčan (1998) uvádí, že se lidem nelíbila jejich lehkovážnost, bezprostřednost a volnost. O historii a původu Romů se ve své knize zajímala i autorka Davidová (1995), která popisuje jejich příchod. Jejich migrace trvala několik staletí. Mezi zastávky Romů patřily země jako například: Egypt, Řecko, Istanbul, ale také Malá Asie. Domníváme se, že do Evropy dorazili okolo 13 století. Je možné, že však mohli do Evropy dorazit i v dřívějších letech.

2.2 Vstup Romů do České republiky

Většina Romů žijících u nás přišla do České republiky již v 19. století nejčastěji ze Slovenska. Po válce již však u nás zůstalo asi jen 600. Ve 20. století přišla další vlna příchodu Romů na naše území. Při nábořech do těžkého průmyslu na Slovensku a emigrovali k nám. Romové utekli do České republiky a začali žít převážně v osadách. Velké rodiny se snažily zachovat svůj jazyk i tradice, ale dokázali bez problému vycházet i s ostatními obyvateli. Problémy však nastaly při přechodu do jiné části země, kde obyvatelé na Romy nebyli zvyklí. Romské menšině Čeští občané často vyčítali například jejich špatné sousedské vztahy mezi lidmi, hlučnost, neohleduplnost, neinformovanost, agresivitu, kriminalitu nebo také nezájem o vzdělávání. Romové se pak často bránili xenofobnímu a rasistickému chování ze strany Českého národa (Šišková 2001).

Nyní Vám zde uvedeme dělení romské populace dle jejich etnického původu do různých skupin:

- Romové: příslušníci, kteří se ztotožňují s tímto označením.
- Čeští Romové: osoby, které žily na území Čech již před válkou a dále zde žijí.
- Moravští Romové: skupina obyvatel, která žila na území Moravy již před válkou a dále zde žije.
- Maďarští Romové: skupina obyvatel, která žila na území Maďarska do období druhé světové války.
- Slovenští Romové: Romové, kteří žili na Slovensku do roku 1945.
- Olašští Romové: skupina Romů, která kočovala po Evropě.
- Sintí: Romové žijící rozptýleně v různých částech Evropy.
- Cikáni: Označení pro Romy, kterými je označovaly jiné národy. Někteří Romové se s tímto neztotožňují a je pro ně nevhodné nebo vulgární (Šišková 2001).

Autorka Gulová (2008) definuje Roma jako souhrnné pojmenování etnické menšiny, která má společné prvky: původ, mateřský jazyk a kultura. Rozděluje je do třech kategorií: vnitřní, ve které Romové rozdělují sami sebe, dělení vnější na tzv. neromy neboli Gádže a dělení odborné z hlediska etnicko-jazykového.

2.3 Charakteristika romské rodiny

Nyní víme, že na světě žije přes 8 milionu lidí hlásajících se k Romské menšině. Mezi jejich typické rysy patří tmavší barva pleti, tmavé oči a vlasy, mluví svým vlastním jazykem a uznávají svou vlastní kulturu. Romské děti vyrůstají v jiných kulturních zvyklostech, než je typické pro děti žijící v České republice (Gulová a kol. 2008).

Nejdůležitější hodnota, kterou Romové uznávají je mateřství. Žena by v žádném případě neměla být připravena o roli matky, například z důvodu vzdělávání nebo zaměstnání. Pro romskou rodinu je také typické, soužití více generací dohromady v jedné domácnosti. V domácnosti společně žijí prarodiče, rodiče i jejich potomci. Veškeré finance rodiny jsou společné a stará se o ně ve většině případů pouze matka, která s penězi hospodaří dle svého uvážení. Důležité je, aby si rodina za každých okolností poskytovala pomoc a podporu (Davidová 2004).

Romské děti jsou často zařazeny do skupiny sociálně znevýhodněných dětí, protože se v několika prvcích liší od většinové skupiny českých dětí. Jeden z důvodů problému ve vzdělávání je špatná znalost českého jazyka. Dalším důvodem je, že se Romové stále straní soužití s českou populací a žijí spíše izolovaným způsobem života, například v odlišných částech měst nebo ve svých gestic. Vysoká nezaměstnanost obou rodičů a závislost na sociálních dávkách je pro romskou rodinu typickým znakem. Proto děti často nemají nastavený denní režim a nedokážou pracovat se svým volným časem. Jsou vychovávány v prostředí, kde rodina není schopna správně hospodařit s penězi. Z výzkumných dat vyplývá, že děti v předškolním věku si nedokáží spojit peníze s prací, ale pouze s šeky, které rodiče pravidelně na poště dostávají ze sociálních dávek. Když rodina dostane peníze, je schopna vše velmi rychle utratit. Nepřemýšlí nad tím, že jim nic nezůstane. Proto často bojují s chudobou (Gulová a kol. 2008).

Je dobře známo, že děti, které vyrůstají v chudých rodinách, dosahují výrazně nižší úrovně vzdělání. Vzhledem k tomu, že dosažené vzdělání je silným určujícím faktorem budoucích příjmů a příležitostí, se tyto rozdíly mezi dětmi stávají významným faktorem, který je veřejným zájmem společnosti (Moss 2019).

Děti a mládež vyrůstají v prostředí, kde není kladen důraz na vzdělávání nebo na budoucí výběr povolání. Tyto hodnoty jsou v romské rodině ve většině případů nízké. Bydlí v malých prostorách, převážně v bytech s větším množstvím lidí, kde děti nemají dostatek prostoru pro realizaci. Častokrát se jedná o chudší rodiny, které nemohou dětem zaplatit

volnočasové aktivity. Romské děti mohou také zažívat ve většinové společnosti pocit méněcennosti. Proto jim chybí sebevědomí a stále se snaží hledat svou vlastní identitu. Ve většině případech jsou romské děti duchovně založeni. Rodina je brána za nejdůležitější prvek a jistotu. Děti rodinu milují a raději si vždy vyberou zůstat v nefunkční rodině, než by se měly ocitnout například v dětském domově (Balvín a kol. 1997).

Pro romskou rodinu je také typická vyšší úmrtnost a nemocnost u všech věkových kategorií. Děti mají častěji zdravotní problémy než děti neromské populace (Matoušek 1990).

Autorka Bartoňová (2009) se ve své knize snaží pochopit a popsat Romskou rodinu, aby byla jednodušeji pochopitelná. Níže Vám uvádím jednotlivé body:

- orientace na současnost, bez přemýšlení nad budoucností,
- nízká míra zodpovědnosti a neuznávání autorit,
- vysoká citová impulzivita,
- sebeobraz osobnosti je spíše zkreslený,
- mechanické přijímání obecných zásad života ve společnosti,
- nestálost, časté změny v oblasti bydlení, partnerů a vztahů,
- nízká empatie a schopnost vcítit se do problémů druhého člověka,
- mechanické učení bez hledání souvislostí,
- špatné udržení pozornosti, neschopnost využívat logické myšlení, špatná paměť a pozornost,
- nevyspělost a nízká motivace,
- pasivní trávení volného času, nezájem o volnočasové aktivity a zájmové kroužky,
- rozdílná hierarchie hodnot osobnosti člověka a nízká morální hodnota.

Rádi bychom Vám zde uvedli ještě názor autora Říčana (1998), který ve své knize popisuje rozdíl ve zdravotním stavu romského dítěte v porovnání s neromským dítětem. Bývá to podmíněno nevhodnými podmínkami k bydlení, nedodržováním hygienických návyků, špatnou životosprávou. Matky také v těhotenství v častých případech neberou ohled na nenarozené dítě a dál požívají alkohol nebo kouří cigarety.

2.4 Volný čas romských dětí

Romská rodina zastává odlišný názor na pojetí volného času. Rodiče se snaží, děti vychovávat k co největší samostatnosti už od útlého věku. Náplň volného času u romských dětí se skládá například z tělesných aktivit, hraní fotbalu nebo z pohybových aktivit venku, tanci nebo zpěvu. Někteří umí hrát také na hudební nástroje, avšak problém nastává v neznalosti not. Problém nastává v kontextu smysluplnosti u trávení volného času romských dětí. Romské děti nebývají vedeny k hodnotnému trávení volného času. Romové sice tráví většinou svůj volný čas ve větších skupinách, ale často nevhodným způsobem. Z toho důvodu je důležitým faktorem: školské zařízení, jeho poskytované kroužky nebo družina. Děti poté mají možnost, připravit se v klidném prostředí na výuku s pomocí učitele. Průzkumy uvádí, že čím déle tráví děti z nepodnětných rodin ve školním prostředí, tím více mají radostných podnětů, zájmů a lepší připravenost na výuku. Ve vývoji romského dítěte se často prolíná několik problémů. Jedná se o sociální problémy, chudobu v rodině a špatné společenské postavení ve společnosti (Balvín a kol. 1997).

Jak jsme se již uvedli výše, romské děti nejčastěji tráví svůj volný čas venku v okolí domova. Volný čas není nikým organizován, děti si jej organizují samy. Mohou využít nabídky nízkoprahových center, středisek volného času nebo i romských center. Problém nastává, v neschopnosti docházet do zařízení pravidelně, nebo rodině chybí finanční prostředky pro pravidelnou docházku-například do zájmového kroužku (Pompa 2005).

Velmi častým způsobem trávení volného času u romských dětí je sledování televize. Někdy tento typ trávení volného času je také jedinou možností, kterou děti znají. Rodiče nemají přehled, na jaký program se jejich dítě v televizi dívá, nebo co sleduje. Mládež se dívá na televizi často i do noci, což poté souvisí s nepozorností, ospalostí a nízkou aktivitou ve vyučování. Dále nesmíme opomenout u mladistvých gamblerství nebo sázky apod.

Autor Kaleja (2011) uvádí, že Romové mají, oproti ostatním lidem žijících v České republice, daleko více volného času. Ve většině případů nemají rodiče žádné zaměstnání, matky jsou dlouhodobě na mateřské dovolené a děti ve svém volném čase nenavštěvují žádné zájmové aktivity z důvodu nízkých příjmů. Rodiče se také příliš nezajímají o způsob, jak jejich děti tráví volný čas. I přesto, že je u romských dětí důležité dbát na smysluplné trávení volného času, jelikož se tímto způsobem odvádí pozornost od nežádoucích až patologických jevů, které se často u nich vyskytují.

Jedná se například o jevy:

- násilí a šikana,
- zanedbávání povinné školní docházky,
- kriminalita a sklony k vandalismu,
- rasismus a xenofobie,
- alkohol, drogy a kouření,
- návštěva herny a sazkových kanceláří (Kaleja 2011).

Autor Balvín ve své knize uvádí, jak velmi důležité je zapojování romské kultury do volnočasových aktivit dětí a mládeže. Toto tvrzení popisuje jako podmínku pro úspěšné zapojení do vybraných činností. Aktivita se pak může stát prostředkem například pro vedení dialogu mezi romskou a českou populací. Dále uvádí, že hra je metodou, která má pozitivní multikulturní aspekty (Balvín a kol. 1997).

„ Mimoškolní zájmová činnost může v budoucnu snížit rizika party, drog, gamblerství a jiných závislostí. Každé dítě má v sobě nadání a vlohy, které se musí rozvíjet, aby dítě získalo seberealizaci a obdiv ostatních“ (Balvín a kol. 1997, s. 77).

Romské děti oproti Českým dětem bývají více citlivé na emocionální vazbu a potřebují se v zařízení volného času cítit jako doma nebo mít alespoň pocit, že zde patří. Pak dané místo opakovaně a rádi navštěvují. Zařízení by pro děti mělo být lákavé například svým vybavením a prostředím, ve kterém mají děti trávit svůj volný čas. Setkávají se zde se svými kamarády a věnuje se činností, které je baví. Velkou roli také zastává pracovník, který zařízení vede (Balvín a kol. 1997).

2.5 Vzdělávání romských dětí

Autor Řičan (1998) ve své knize uvádí různá specifika vzdělávání romských žáků. Děti jsou ovlivněny několika faktory: například prostředím, ve kterém vyrůstají. Jejich zázemí bývá často nevyhovující zejména pro vzdělávání. Nemají dostatek prostoru na učení, nemají klid a ve většině případů se dělí s několika sourozenci o jeden pokoj menší rozlohy. Děti nedochází do mateřských škol, jelikož rodiče nepracují a preferují být s nimi doma.

Autorka Kořátková (2014) ve své knize zformulovala jednotlivé kroky pro jednodušší vstup dětí do mateřských škol, které by matky měly dodržovat před nástupem do mateřské školy:

- Snažit se chodit s dětmi mezi své vrstevníky: například na hřiště nebo na nějakou organizovanou aktivitu určenou pro matky s dětmi.
- Zvykat dítě na odloučení od matky: například hlídání u babičky nebo kamarádky.
- Dítě by mělo zvládnout, samostatně se obléct, ovládat jednoduché hygienické návyky: například mytí rukou, toaleta.
- Rozvíjet komunikační dovednosti v rámci čtení nebo poslouchání pohádek. Snažit se rozvíjet slovní zásobu.

Z výše uvedených důvodů je pro děti příchod do školy zase o něco náročnější, než kdyby do mateřské školy docházely a postupně se na nástup do školy připravovaly. Rodiče dětem se vzděláváním nepomůžou, protože sami mají ve vzdělání nedostatky. Mnoho rodičů má pouze základní vzdělání. Postrádají kázeň a nevedou děti k odpovědnosti za své činy. Z pohledu vychovatelů je proto práce s romskými dětmi náročnější (Říčan 1998).

Dalším nedostatkem romského dítěte je neznalost vyučovacího jazyka ve školách, jelikož dítě ve věku přibližně šesti let nezná dobře ani romský jazyk, ani český jazyk. Disponuje velmi slabou slovní zásobou a používá pouze základní naučená slova a dál se nijak nerozvíjí. (Šotolová 2000). V rodinách se často mluví romsky, ale samotní rodiče neovládají dobře ani romský, ani český jazyk. U dětí pak vzniká tak zvaná jazyková bariéra.

Podle autora Balvína (2004) provedené výzkumy prokázaly, že kdyby se romské děti vzdělávaly v romštině, mohly by dosáhnout mnohem lepších školních výsledků.

Pro žáky je důležité, dodržovat podmínky pro vzdělávání sociálně znevýhodněných, které jsou uvedené v rámcovém vzdělávacím plánu. Je důležité zajistit:

- individuální, nebo skupinovou péči,
přípravné třídy,
- asistenta pedagoga,
- třídy s menším počtem žáků,
- zajistit odpovídající metody a formy práce s těmito dětmi,
- speciální učebnice a dostupné materiály,
- komunikaci se zpětnou vazbou,

- spolupráci s pracovníky jako je například: školní psycholog, sociální pedagog a dalšími (Gulová 2008).

Romské děti se již v brzkém věku často setkávají s diskriminací, nebo s odlišným zacházením v rámci vzdělávání. Většina romských dětí dochází do segregovaných škol s upravenými osnovami, a proto nemají šanci, dosáhnout stejné úrovně vzdělávání, jako by mohly dosáhnout na jiných školách (Romské děti v ústavní péči 2011).

3 VÝCHOVA

V kapitole o výchově bychom se chtěli zaměřit na důležitost výchovy, která nás provádí celým naším životem a má vliv na průběh našeho spokojeného života. Můžeme nalézt mnoho knih, které se konkrétně zaměřují na výchovu. Výchova je součástí socializačního procesu člověka a je ovlivněna několika prvky, například prostředím, ve kterém žijeme.

3.1 Výchova a její definice

Jedna z definic, kterou uvádí autorka Šafránková (2019) je, že na výchovu můžeme pohlížet jako na cílevědomý a záměrný proces, v rámci, kterého je možná změna osobnosti člověka v souladu s jeho osobními potřebami, dispozicemi a sociálními vztahy mezi lidmi.

Průcha však vysvětluje výchovu jako: „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Její účinnost je závislá na míře interiorizace výchovných vlivů vychovávaným jedincem*“ (Pelikán, 1995, s.36).

Kraus (2008) výchovu definuje jako proces řízené a cílené socializace. Její průběh se určuje tak, aby socializace mohla probíhat v souladu s nastavenými výchovnými cíli.

Definování výchovy, ale nepopisuje celou její podstatu. Proto autorka uvádí následující rozdělení:

- prostřednictvím výchovy se připravujeme na život,
- nacházíme své sociální role ve společnosti,
- rozvíjí osobnost člověka,
- slouží jako příprava k sebevýchově,
- výchova patří k aktivitě lidského jedince.

Při vysvětlování výchovy je však důležité, nezapomenout na provázanost výchovy a vzdělávání, která je nedílnou součástí. V zahraniční literatuře se proto můžeme setkat s tvrzením, že se tyto pojmy společně souvisí (Šafránková 2019).

V častých případech se setkáváme se skutečností, že narůstá kriminalita u dětí a mládeže. Mnoho mladých lidí podléhá drogové závislosti nebo se nějakým způsobem setkává ve svém životě s šikanou. Měli bychom nad těmito příznaky uvažovat, pokud máme dojem, že není vše v pořádku s výchovou mladých lidí. Společnost se často více zajímá

o špatnou výchovu než o výchovu obecně. Děti a mládež jsou do velké míry ovlivňováni společenskými změnami ve společnosti. Každý den se setkáváme s mediálním zkrakováním společnosti, kdy jsou lidem přednostně prezentovány negativní stránky a děje společenského života, místo zveřejňování pozitivních činů. Tato skutečnost se pak může odvíjet na mladých lidech (Pelikán 2007).

Provedené výzkumy uvádí, že stále více přibývá problematické chování u dětí a mládeže. Vyskytuje se vysoká trestní činnost u mladistvých, šikana, vandalismus, závislost na návykových látkách. Rodiče poté podléhají strachu, zda jejich dítě není ovlivněno těmito nežádoucími vlivy (Čap a Mareš 2007).

Osobnost člověka se utváří také v rámci interakce s okolním prostředím, ve kterém jedinec žije. Jedná se o tzv. sociální učení, kdy se člověk v rámci svých zkušeností s vnějším prostředím učí a mění své chování nebo jednání.

Autor Pelikán uvádí tři způsoby v průběhu, kterých se může osobnost člověka formovat:

1. Spontánní utváření: V tomto způsobu není účelem záměrné působení na jedince a jeho změnu v chování. Člověk by však měl být otevřený novým podnětům.
2. Situačně cílené utváření: cílené ovlivňování jednání a chování člověka v konkrétní situaci. Cílem je snaha o změnu postoje nebo názoru pod dohledem toho, kdo na člověka právě působí.
3. Cílevědomé a systematické utváření osobnosti: snaha o dosažení změn v chování a jednání osobnosti, mělo by se již jednat o trvalejší změny. Jedná se již o výchovu (Pelikán 1995).

3.2 Výchové styly v rodině

V literatuře se setkáváme s různými styly výchovy. V rodině se využívá více výchovných stylů najednou, které rodiče na svých dětech uplatňují zejména z toho důvodu, že je na výchovu pohlíženo jako na složitý proces. Každý rodič na dítě působí odlišným způsobem a může používat jiný výchovný styl.

Mezi nejznámější styly výchovy dle autora (Lewin in Čap 1996) patří autokratický, liberální a sociálně integrační styl. Autor výchovné styly rozdělil dle svých vlastních zkušeností, které získal na praxi ve střední Evropě. Níže Vám uvádím zmíněné tři části:

- 1) Autokratický styl výchovy neboli silné řízení: jedná se o dominantní vedení vychovatele, který se snaží převážně samostatně rozhodovat, zakazovat a trestat.

Nerespektuje potřeby vychovávaného a nevede jej k samostatnosti. Důležitá je pro něj neustálá kontrola a moc. Ve většině případů tento způsob výchovy zatěžuje vychovatele i vychovávaného.

- 2) Liberální styl výchovy neboli slabé řízení: V tomto typu výchovy dítě není vystaveno takovému stresu, jak u výše zmíněné metody, ale také nemá příznivé účinky, jelikož se vychovatel o jedince příliš nezajímá. Klade na dítě nízké požadavky, které ani pak nekontroluje. Neprojevuje dostatečný zájem o jedince a jeho plnění úkolů. Zcela se nerozvíjí ambice a cílevědomost u vychovávaného.
- 3) Sociálně integrační je kombinace dvou výše uvedených: Jedná se o tzv. demokratické vedení, vychovatel nechává dítěti prostor, respektuje jeho osobnost i práva. Vychovávaného neponižuje a dává mu svou důvěru. Respektuje názory a pocity a chce jít příkladem (Čap 1996).

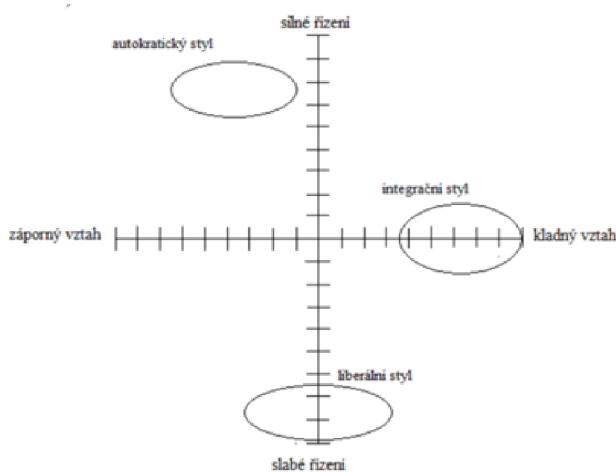
Obrázek I. Typologický model (In Čap 1993, s. 334)

Provedený výzkum se stal inspirací pro další autory, kteří se také zajímali o výzkum autora Lewina a snažili se jej dále rozpracovat. Jeho koncept má i své nedostatky. Autoři se přiklání k názoru, že tři výchovné styly jsou příliš zjednodušené a některé případy ve výchově pak nelze jednoznačně zařadit do uvedených možností. Proto upozorňovali na zavedení přechodných stylů (Čap a Mareš 2001).

Na jeho styly výchovy také navázal autor Earl S. Schaefer s obměněným modelem, který obsahoval dimenzi slabého a silného výchovného řízení. Zaměřil se na vztah mezi vychovávaným a vychovatelem. Zkoumal, zda se jedná o vztah založený na kladném působení, nebo založený na záporném postoji.

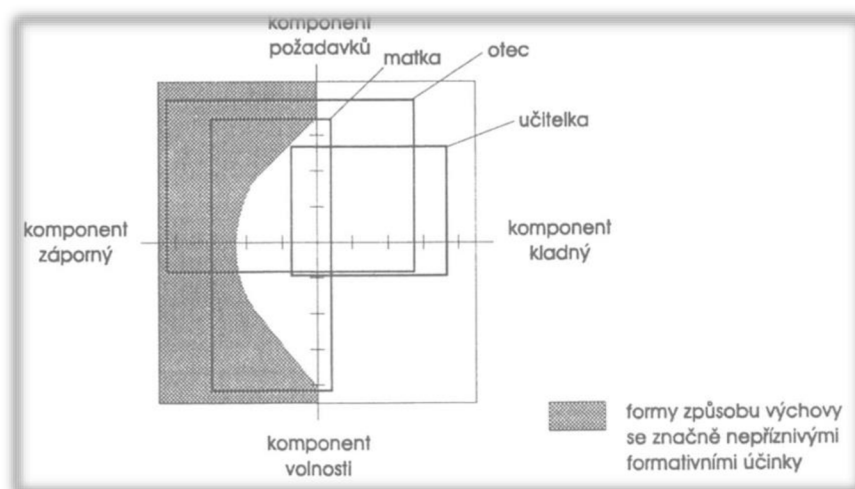
Obrázek II. Model dvou nezávislých dimenzí (In Čáp 1993 s. 334)

Model dvou dimenzí odpovídá protikladu tradiční koncepce poslušnosti a kázně, naproti tomu mírnější výchovy s důrazem na žakovou samostatnost a dobrovolnost. Emoční vztah poté odpovídá pozitivnímu a pesimistickému pohledu na vychovávaného. Model dvou dimenzí se stal oproti výše uvedené typologii přesnější a jasnější, ale i při práci s ním se nakonec ukázaly nedostatky (Čáp 1990).

Proto se autoři Božena Rotterová a Jan Čáp pokusili vytvořit nový model čtyř komponentů výchovy. Společně navázali na předchozí autory a vytvořili nový pohled na řízení. Brali v úvahu rozpor ve výchově a její složitosti. Někdy rodič využívá řízení slabé, někdy naopak potřebuje využít například řízení silné (Čáp 1993).

Obrázek III. Model čtyř komponentů výchovy (in Čáp 1996, s. 153)

Všechny výše uvedené modely výchovy jsou pouze orientační schémata. Nikdy se nesetkáme pouze s jedním typem výchovy, jelikož rodiče své výchovné styly kombinují a doplňují.

3.3 Současné problémy ve výchově

V současné době existuje mnoho problémů, které je třeba řešit v rámci výchovy a vzdělávání, zejména pokud chceme dosáhnout pozitivních změn v naší společnosti. Jedná se o způsoby jako je například:

- využívání moderních technologií, tzv. digitalizace světa,
- společnost je zaměřena převážně na materiální hodnoty,
- robotizace společnosti,
- odstoupení od základní podstaty lidství, přehlížení potřeb člověka,
- otupělost k lidem, věcem a zvířatům,
- ztráta respektu k autoritám – nerovnost prav a povinností,
- nízká tolerance odlišností,
- mezigenerační problémy – nerespektování starší generace (Šafránková 2019).

Nejdůležitějším posláním rodičů je výchova a péče o dítě. O tom, že dokázat správně vychovat svého potomka není jednoduché, ukazují i následující fakta. V současné rodině se čím dál častěji setkáváme s negativními vlivy (závislosti, šikana...). Podle provedeného výzkumu v ústavu práce sociální věci má nějakou zkušenost s negativními vlivy, ať už osobní nebo ze svého okolí, téměř každá rodina. Starost a výchova se mění zároveň se stářím vychovávaného a vlivy, které na vychovávaného působí. Děti si postupem času utváří svůj vlastní názor i vlivem vrstevnické skupiny, vlivem kamarádů a získávání nových zkušeností nebo poznatků.

Další zajímavou a podstatnou otázkou je trávení volného času dětí a mládeže. V současnosti se velmi často vyskytuje problém přehnaného trávení volného času dětí na mobilních zařízeních a sociálních sítích. Výzkumy uvádí, že děti využívají internet „skoro“ neustále. Děvčata si spíše chatují, vyhledávají různé informace, kluci si častěji hrají hry, poslouchají hudbu nebo sledují videa (Median 2016).

4 RODINA

V další kapitole, která se zaměřuje na rodiny obecně, se snažíme vysvětlit základní pojmy, které se pojí s rodinou. V první části se zabýváme definicemi od různých autorů, kteří vysvětlují tento pojem trochu jiným způsobem. Seznámíme se s různými typy rodin a jejich základními funkcemi. Rodina patří jednoznačně k nejdůležitějším prvkům výchovy a socializace, protože nás provádí po celou dobu života od narození až do smrti.

4.1 Definice rodiny

Jedna ze základních definic rodiny stanovuje, že rodina je *„původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury a základní ekonomickou jednotkou. Je založena manželstvím, nebo pokrevními příbuzenskými vztahy“* (Veselá a kol. 2003, s. 12).

Rodina je jedinečná skupina lidí, kterou spojují jejich specifické znaky. Bez zájmu rodičů se aktivně podílet na výchově, by se potomky nedalo dobře vychovat. Citová angažovanost rodičů je nedílnou součástí zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Důležité také je bezpečné prostředí domova, které dítěti rodiny poskytuje (Matoušek 1997, s. 9).

Rodina je základní sociální skupina, která předává dítěti první zkušenosti se světem, tedy i v oblasti volného času a jeho využití. Stává se často vzorem pro dítě v pozitivním i negativním smyslu. Záleží především na životním stylu rodiny, na vztazích v rodině a na postojích rodičů k volnému času. Nelze opomenout finanční stránku (Hofbauer 2004).

„Rodina by měla být prostorem pro spravedlnost, pravdivost, otevřenost a vzájemnost.“ (Tůma 2018 s. 35).

A poslední definicí rodiny, kterou zde doplním ze zahraniční literatury od autora Giddense (1989). Rodina je malá skupina lidí, která je spojená příbuzenskými vztahy. Dohromady je pojí zodpovědností za své děti.

Rodina je jedinečný typ sociální skupiny, která poskytuje nenahraditelné prostředí pro dítě. Označuje se mírou působení, je velmi intenzivní a má formativní účinek. Platí pro ni stejná kritéria jako pro jakoukoliv jinou malou sociální skupinu.

Mezi kritéria zařazujeme:

- přijetí nového člena rodiny jako lidské existence,
- ochraňující prostředí ze stránky sociální i zabezpečovací,
- poskytovat podporu autonomie příslušníka rodiny,
- zajišťovat životní potřeby jednotlivých členů,
- vzájemnou podporu,
- pomoc při pronikání do společenského prostředí (Tůma 2018).

4.2 Základní funkce rodiny

Každá rodina má své základní funkce, které by se měla snažit plnit, co jak nejlepší způsobem. Autor Cheal (2002) rodinu definoval jako skupinu lidí, mezi kterými jsou navázány citové vazby, jejich vztah je důvěrný, členové fungují společně pod jednou střechou, a to po dlouhou dobu.

Z hlediska sociální psychologie se rodina rozděluje na níže uvedené základní funkce:

- 1) Biologicko-reprodukční: V průběhu partnerského života mají dva lidé funkci plodit děti a stávají se rodiči.
- 2) Ekonomicko – zabezpečovací: Úkolem rodiny je se starat o své děti, aby byly ekonomicky i finančně zabezpečené.
- 3) Emocionální: Emočně obstarávat dítě, aby se cítilo milováno, sdílet s ním pocity, naučit dítě nebát se kdykoliv mluvit o svých citech. Dávat mu najevo svou lásku a jistotu, kterou dítě v rodině potřebuje.
- 4) Socializačně výchovná: vychovat dítě, aby dokázalo fungovat v prostředí, ve kterém žije jak mezi dětmi, tak mezi dospělými.

V rámci společenských změn ve společnosti se postupem času začaly měnit i funkce rodiny. Některé z funkcí již ztratily svůj význam, nebo byly obměněny. Některé z funkcí přebraly i jiné instituce. Nejdůležitější funkce však stále zůstává – socializace vychovávaných (Kraus a kol. 2011).

Rodiče nejčastěji při výchově čerpají ze svých vlastních zkušeností jak pozitivních, tak i negativních, nebo využívají metody výchovy, které jsou jim blízké (Špaňhelová 2010).

Jiné rozdělení dle funkcí rodiny uvádí autor Dunovský (1986), který rozděluje rodiny, které plní své funkce a rodiny které své funkce neplní nebo plní jen částečně:

- Funkční rodina: funguje správně jak má, vývoj jedince probíhá v normě.
- Problémová rodina: u tohoto typu rodin se již vyskytují závažnější problémy nebo například poruchy funkcí, rodina je však schopná své problémy napravit a samostatně vyřešit.
- Dysfunkční rodina: je rodina, ve které se vyskytují vážné poruchy jedné nebo i více základních funkcí najednou. Tyto poruchy ohrožují rodinu jako celek, ale i dítě a jeho celkový vývoj, v některých případech může docházet i k zbavení rodičovských práv.
- Afunkční rodina: Tento typ rodiny se řadí mezi nejhorší. V takového typu přestávají plnit členové své základní funkce. Dítěti rodina škodí, nebo jej dokonce může omezovat při vývoji. V případě afunkční rodiny je častým případem odebrání dítěte z péče rodičů a je zajištěna náhradní rodinná péče, nebo jsou děti umístěny do dětských domovů (Dunovský 1986).

Existuje mnoho funkcí, které ovlivňují rodinu. Pro upřesnění Vám níže uvádím některé z faktorů:

- Spokojenost jednotlivých rodinných členů s fungováním rodiny.
- Schopnost řešit vzniklé problémy v rodině nejefektivnějším způsobem.
- Soulad v partnerském i rodinném životě, společné trávení volného času, ale i respektování aktivit a zájmů partnera.
- Pozitivní postoj k sexualitě v partnerském vztahu a schopnost umět mluvit o svých potřebách a pocitech.
- Ovládnutí efektivní komunikace v rodině.
- Rodinná vzájemná pomoc například při překonávání krizových situací.
- Udržování dobrých rodinných vztahů (Sobotková 2000).

4.3 Charakteristika rodiny

Rodina se v posledních letech proměnila. Muž již nemá výhradní postavení v rodině, ale i žena získala některé z prav. Vztah v rodině je založen na partnerském vztahu. Role obou rodičů je v rodině nezastupitelná. Postupem času se rodina začala zmenšovat a také oddělila od ostatních členů rodiny. V častých případech generace rodin žijí odděleně. Autor také v knize uvádí, že ubývá společně strávených chvil, kdy je rodina dohromady. Ve většině rodin se spíše lidé jen potkávají a komunikují jen omezeně. Důvodem je velké pracovní vyčerpání obou rodičů. V České republice se setkáváme s velkou mírou rozvodů a děti pak ztrácejí bezprostřední kontakt s oběma rodiči (Možný 2004).

V každé rodině by měli být nastavené pravidla, které určují, jak se jednotliví členové rodiny k sobě navzájem chovají. V rodinném životě se pravidla projevují v každodenní realitě. Dalším důležitým bodem v rodině je vzájemná komunikace mezi jednotlivými členy. Rodiny by spolu měla umět komunikovat (Matoušek 2003).

Také se nyní odlišuje rodinná strategie vlivem politických změn. Klesla porodnost matek do věku dvaceti let. V dřívějších dobách více jak 70 procent žen měla děti do dovršení dvaceti let a počty dětí v rodině byly také vyšší než nyní. Hranice prvorodičky se posunula ke věku kolem 25 let. Změna bývá přisuzována větším možnostem žen a také jejich možnostmi dosáhnout vyššího vzdělání. Po několik generací platí tvrzení, že čím vzdělanější žena je, tím méně má potomků a chce se více věnovat své kariéře. Čím dál častěji se také setkáváme s ubytkem sňatku. Mnoho rodin funguje v nesezdaném soužití (Metodická příručka pro rodiny s dětmi 2015).

4.4 Typy rodin

Ve společnosti žije řada různých rodin, a proto se rozdělují dle jednotlivých typů. V této podkapitole se Vám pokusím uvést rozdílné dělení, které autoři v literatuře zmiňují. Například autorka Sobotková rozděluje rodiny dle literatury:

- Uzavřený rodinný systém: V uzavřeném rodinném systému fungují pevně stanovená pravidla a je daný řád, který jednotliví členové musí dodržovat.
- Otevřený rodinný systém: Když porovnáme uzavřený systém s otevřeným je tento typ pružnější a více se přizpůsobí členům rodiny a případným potřebným změnám. Zajímá se o potřeby rodiny.

- Náhodný rodinný systém: Rodina nemá nastavené žádné pravidla, ani řád. Autorka uvádí, že tento typ výchovy není pro děti vhodný pro správný vývoj (Sobotková 2007).

Pro porovnání Vám uvedu rozdělení dle níže uvedených autorů:

- Rodina nukleární může být také nazývána také i jaderná. Pro tento typ rodiny je typické, že je složena pouze s nejbližších členů rodiny – matky, otce a potomků.
- Rodina rozšířená: Oproti rodině nukleární je rozšířená rodina rozšířena o další členy, jako jsou prarodiče, tety anebo strýcové.
- Orientační rodina: také je definována jako původní, jedná se o rodinu, ve které jedinec vyrůstá.
- Prokreační rodina: nebo rodina rozmnožující, kdy se jedná o rodinný svazek, který si jedinec v průběhu života sám zakládá (Kraus 2008).

Rozdílné členění typů rodiny:

- Perfekcionistické rodiny: Rodiče na své děti kladou vysoké požadavky, můžou být až přehnané. Snažíme se vychovat dokonalé a bezchybné dítě. V rodině není prostor pro pochybení.
- Nepřiměřené (nezralé) rodiny: Jedná se o velmi mladé rodiče, kteří často ještě nejsou připraveni na výchovu dítěte a rodinný život.
- Egocentrické rodiny: Pro tento typ rodiny je typické upřednostňování potřeb a zájmů rodičů před potřebami dítěte.
- Asociální rodiny: Rodiny se straní společnosti, raději tráví čas o samotě (Matoušek a kol. 2005).

5 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Kapitola se budu zabývat fungováním Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) v ČR, Seznámíme se s legislativou, nastíníme pravidla, principy a metody práce sociální služby. Budeme se věnovat cílovým skupinám. V neposlední řadě se zaměříme na roli pracovníka v tomto typu zařízení.

5.1 Legislativa a vznik Nízkoprahového zařízení

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM) je služba sociální prevence, která se zaměřuje na děti a mládež. Většina z nich se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, která vede například ke konfliktům se společností, páchaní trestné činnosti, záškoláctví a dalším patologickým jevům. Tato služba je zformulována v zákoně o sociálních službách, přesněji pak v zákonu č. 108/2006 Sb., § 62, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, tento zákon definuje Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako: zařízení, které disponuje ambulantní, nebo terénní službou. Děti ve věku od 6 do 26 let jsou ohroženy společensky nežádoucími vlivy. Cílem NZDM je zaměřit se na lepší kvalitu jejich života: například předcházením, nebo snížením sociálních a zdravotních rizik. Služba může být poskytována osobám i anonymně, pokud to bude v jejich zájmu (Zákon 108/2006 Sb.).

Jedná se poměrně o nový typ služby, který se začal vyvíjet v druhé polovině devadesátých let minulého století, předcházela mu práce na ulici, dnes již dobře známá streetwork služba, cílová skupina byla děti a mladiství žijící rizikovým způsobem života. Přibližně v roce 1995 začali pracovníci streetworkerových služeb budovat své zázemí. Mělo to být místo, kam by mohla cílová skupina docházet přímo z ulice. A právě tehdy vzniká první předchůdce Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, jak ho známe dnes, dříve známý jako „Nízkoprahové centrum pro děti a mládež (Klíma a kol. 2011).

V roce 2000 se podařilo zařadit službu NZDM do sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí, následně pak do zákona 108/2006 a vyhlášky 505/2006. Velkou zásluhu na zasazení služby do legislativy České republiky měla Česká asociace streetwork zvaná ČAS (Klíma a kol. 2011).

V zákonu 108/2006 o sociálních službách je pospáno, jaké základní činnosti může tato preventivní služba nabídnout pro děti a mládež:

1. výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
2. zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
3. sociálně terapeutické činnosti,
4. pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Tyto činnosti jsou nadále podrobně rozepsány v provádějící vyhlášce č. 505/2006 Sb. zákona o sociálních službách. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež najdeme ukotvené v zákoně 27.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují základní i v rozsahu těchto úkonů:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:
  - zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
  - pracovní výchovná činnost s dětmi,
  - nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností,
  - zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání.
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,
- c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- e) pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
- f) pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob (Vyhláška 505/2006).

5.2 Definice, poslání a cíle Nízkoprahového zařízení

Definice nízkoprahových center pro děti a mládež je definována asociací českých streetworkerů – ČAS, kteří sdružují nízkoprahové sociální služby v ČR, jak jsme se již zmínily výše, tato asociace se zasloužila o současnou podobu NZDM.

ČAS popisuje tuto službu jako soubor činností, které vedou k pozitivní změně života, která je určena zejména dětem a mládeži, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženi, přičemž neumí nebo nejsou schopni vyhledat tuto pomoc pomocí institucionalizované pomoci a péče. Tato sociální služba se vyskytuje v ambulanci, ale také v terénní formě. Soubor činností zahrnuje zejména tyto aktivity: poskytnutí informací, podporu, udržení kontaktu či vytvoření podmínek pro sociální začlenění. Za cíl si klade vytvořit takové podmínky, které umožní cílové skupině lépe se orientovat v přirozeném sociálním prostředí tak aby byly následně schopni řešit svou nepříznivou sociální situaci (Česká asociace streetwork 2008).

Podrobnější popis cílů Nízkoprahového zařízení, které poskytuje tyto aktivity:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování,
- zvýšení sociálních schopností a dovedností,
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity,
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit,
- zlepšovat kvalitu jejich života,
- předcházet nebo snížit zdravotní rizika související s jejich způsobem života,
- lepší orientaci v jejich sociálním prostředí,
- podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace (Česká asociace streetwork 2008).

Všechny tyto aktivity naplňují podstatu a poslání NZDM, kterou je, aby děti a mládež v nepříznivé sociální situaci byly schopni začlenit se do společnosti, změnit svůj život natolik aby nedošlo k jejich sociálnímu vyloučení, a to díky komplexním informacím, podpoře a odborné pomoci (Česká asociace streetwork 2008).

5.3 Cílová skupina a nízkoprahovost

Již na samotném vzniku služby byly definovány kritéria pro její fungování. Jedním z nich se stal princip dostupnosti, což v praxi znamená minimum překážek a minimální omezení pro vstup či pobyt. A právě zde vzniká metafora nízkého vstupního prahu, v rámci, kterého vzniká termín NÍZKOPRAHOVÝ (Klíma a kol. 2011).

Nízkoprahovost se popisuje jako maximální dostupnost, která odstraňuje časové, prostorové, psychologické a finanční bariery, které by mohly bránit ve vyhledávání či využití nabídky poskytovaných sociálních služeb. Tento princip považuje ČAS za významný pro fungování služeb NZDM (Česká asociace streetwork 2008).

Česká asociace streetwork (2008) dále popisuje nízkoprahovost jakou soubor kritérií, které jsou důležité pro splnění dostupnosti:

- Zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí.
- Pro omezení přístupu klienta není důvodem například pasivita, nebo názorová odlišnost.
- Uživatel může zůstat v anonymitě, pokud je mu to příjemnější. Jelikož dokumentace obsahuje osobní údaje uživatele a musí být vedena s jeho souhlasem. Klient má právo do ní nahlížet dle jeho potřeby a přání. Zařízení získává jen údaje klienta, které jsou brány jako důležité pro možnost poskytování služby.
- Pro užívání služby není podmínkou závazná přihláška. Pravidelná docházka do zařízení také není podmínkou. Klienti mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby, jak chtějí. Uživatel není povinen zapojit se do připravených činností.
- Sociální služby jsou poskytovány zcela bezplatně a zapojení je dobrovolné.
- Provozní doba služby odpovídá potřebám uživatele, a zároveň je pro vznik služby stabilní a nedochází k jeho náhlým změnám.
- Službu může využít kdokoliv z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, nebo pracovníky, či službu.

Již máme vysvětleny, jaké principy a kritéria jsou spjata s poskytováním tohoto typu sociální služby. Dále si vysvětlíme, jaká je charakteristika pro cílovou skupinu, jež zařízení navštěvuje.

Cílovou skupinou NZDM jsou děti a mládež, jak ostatně vyplývá ze samotného názvu sociální služby. Obecně je známo, že období dospívání u mladého člověka může být provázeno rizikovým chováním. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež se však zaměřuje na skupinu dětí a mládeže, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, čímž se odlišuje od středisek volného času a podobným typům volnočasových zařízení.

Nepříznivou sociální situace můžeme specifikovat jako:

- Konfliktní situaci, které je v rozporu se společenskými, právními a kulturními normami. Jedná se například o:
  - projevy šikany, drobná kriminalita, vandalismus, násilné projevy,
  - útěk z domova či z jiného přístřeší, záškoláctví,
  - generační konflikty, konflikty v místní lokalitě,
  - zneužívání návykových látek, rasismus, trestní stíhání,
  - pohlavní zneužívání,
  - domácí násilí.
- Obtížné životní události, v nichž si člověk neumí sám poradit a jejich řešení vlastními silami nezvládá. Příkladem mohou být:
  - rozpad rodiny, partnerské problémy rodičů,
  - komplikace spojené se sexuálním životem,
  - selhávání ve škole či v zaměstnání, problémy s volbou školy a následně výběrem povolání,
  - rozpad vlastních partnerských vztahů, partnerské problémy,
  - potíže při získávání obživy, zajištění bydlení, životosprávy
  - těhotenství u dospívající dívky,
  - pohlavní zneužívání,
  - další obtížné události v rodině, nebo ve škole a mezi vrstevníky.
- Omezující životní podmínky: život v prostředí, které způsobuje omezení psychosociálních dovedností, především v nepříznivém prostředí rodinném a sociálním:
  - neschopnost adaptace, neschopnost navázání vztahů,

- absence zájmů, absence citlivosti, pocit odcizení, pocit zneschopnění,
- pasivní životní stereotypy,
- malé možnosti k aktivnímu uplatnění v sociálně akceptovaných činnostech, (Kontaktní práce 2008).

5.4 Volnočasové aktivity v Nízkoprahovém zařízení

Soubor činností v NZDM, kterými vykonáváme přímou práci s klienty, lze rozdělit na kontaktní práci, poradenství, krizovou intervenci, situační intervenci, případovou práci, zprostředkování dalších služeb, kontakt s institucemi ve prospěch uživatele, skupinová práce, pobyt v zařízení, preventivní, výchovné a pedagogické či volnočasové aktivity a další. Volnočasovým aktivitám se budeme věnovat podrobněji, jelikož jsou pro tuto diplomovou práci podstatné.

ČAS popisuje volnočasové aktivity jako soubor aktivit, který poskytuje náplň volného času uživatelů služby.

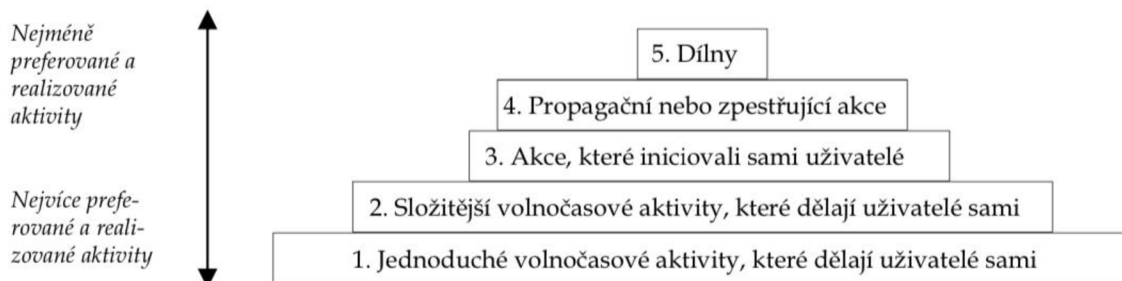
Tyto aktivity lze dále rozdělit do hierarchie:

1. Základní jednoduché instrumentální aktivity, které uživatel realizuje z vlastní vůle, pracovníci jsou pouze zprostředkovatele (např. zapůjčí vybavení). Jedná se například o poslech hudby, kreslení, pouštění filmu, který si uživatelé sami vyberou.
2. Složitější volnočasové aktivity, které realizuje klient z vlastní vůle a vlastní silou. Pracovníci mohou poskytnout podporu (návodnou pomoc), aby je uživatel mohl smysluplně využívat. Tyto aktivity jsou vytvářeny na základě zájmu a potřeb uživatelů a s jejich zapojením. Jedná se například o hudební zkušebnu, kreativní dílnu, nebo počítačovou místnost. Tyto aktivity mohou uživatelé vykonávat samostatně, bez pomoci pracovníka.
3. Akce, které organizují sami uživatelé, a u jejich realizace dochází ke spolupráci mezi uživateli a pracovníky. Pracovníci usilují o zvýšení organizačních dovedností a větší seberealizaci klientů.
4. Akce, které slouží ke zpestření rutiny (každodennosti) klubu nebo k propagaci zařízení, koncerty, turnaje, výjezdní akce atd. Přípravují je sami pracovníci klubu a pokud je to možné, zapojují do realizace uživatele.
5. Dílny – pravidelné či nepravidelné akce na nichž je zajištěn (interní nebo externí) pracovník. Klient může dílnu vyhledat a kdykoliv se zapojit do nabízených činností (Česká asociace streetwork 2008).

Obrázek č. IV (Česká asociace streetwork 2008).

Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

5.5 Pracovníci Nízkopražského zařízení

Zákon 108/2006 o sociálních službách vymezuje předpoklady pro výkon činnosti v § 109- §117. Dozvíme se zde, jaké předpoklady pracovník musí pro výkon činnosti splňovat, kteří pracovníci splňují zákonem stanovený okruh pracovníků, ale i něco o povinnosti dalšího vzdělání pracovníků sociálních služeb.

Sociální pracovník je dle zákona pracovník, který vykonává sociální práci, například způsobem, že zabezpečuje všechna sociální jednání, řeší všechny sociálně právní problémy v organizacích. Sociální pracovník poskytuje služby sociální péče, nebo sociálně právní poradenství. Dále také disponuje analytickou, metodickou a koncepční činností v sociální oblasti. Odborné činnosti v zařízeních, které nabízejí služby sociální prevence, poskytování krizové pomoci, nebo sociální poradenství. Také zjišťují potřeby obyvatel a koordinují poskytování sociálních služeb.

Pracovníkem v sociálních službách je ten, kdo vykonává:

- a. přímou péči o klienty v ambulantních nebo pobytových sociálních službách. Náplní práce je podpora klientů v jejich denních činnostech, pomoc při osobní hygieně a samoobsluze, nebo také pomoc při manipulaci s přístroji, nebo speciálními pomůckami. Celkově podporují samostatnost a motivují k aktivizaci. Snaží se klientům vytvářet základní sociální a společenské kontakty. Dělají vše proto, aby byly uspokojeny potřeby klienta.
- b. základní výchovnou nepedagogickou činnost. Tato práce spočívá v podporování a upevňování základních hygienických a společenských zvyklostí. Pokouší se

působit na utváření a rozvoj pracovních návyků člověka, na jeho zručnost a pracovní aktivity. Pracují na volnočasových aktivitách, které se zaměřují na rozvoj člověka, jeho koníčků, znalostí a tvořivých schopností. Například prostřednictvím výtvarné, hudební a pohybové výchovy. Starají se také o zájmové a kulturní činnosti.

- c. pečovatelskou činnost v domácnosti klienta. Náplň práce je přímý styk s osobami, které trpí fyzickými a psychickými problémy a potřebují speciální pomoc. Jedná se o komplexní péči, včetně starosti o jejich domácnost, zajišťování veškeré pomoci. Celková psychické aktivizace a pomoc při utváření společenských vazeb.
- d. pod dohledem sociálního pracovníka dochází k sociálnímu poradenství, výchovným, vzdělávacím a aktivizačním činnostem. Pracovníci umožňují klientům přicházet do styku se společenským prostředím, mohou být také nápomocni při uplatňování prav a oprávněných zájmů (Zákon 108/2006).

Matoušek a kol. (2003) ve své knize popisují řadu předpokladů a dovedností, které jsou nezbytné pro práci v pomáhající profesi. Jsou jimi zejména dobrá inteligence, touha stále obohacovat své znalosti, dále také sociální a emoční inteligence, přitažlivost, důvěryhodnost, komunikační dovednosti nebo například empatie. Pracovník ve službě NZDM by měl bezpochyby vlastnit všechny vlastnosti a předpoklady pro výkon této práce tak, aby byl schopen v klientech nabudit pocit důvěry, nabídnout jim bezpečný prostor a být oporou při řešení jejich nepříznivé sociální situaci.

6 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA

V poslední kapitole před praktickou částí, se budeme zabývat sociálně vyloučeným lokalitám, vysvětlíme si také co to znamená sociální vyloučení. Popíšeme, jaké problémy se vyskytují u lidí, kteří ve vyloučených lokalitách žijí.

6.1 Definice a znaky sociálně vyloučené lokality

Na základě analýzy sociálně vyloučených lokalit společnosti GAC považujeme sociálně vyloučenou lokalitu, za lokalitu, ve které žije více než 20 osob v nevyhovujících podmínkách pro život. Agentura byla schopna tyto lidi identifikovala dle příjmu příspěvku na živobytí. Sociálně vyloučená lokalita je místo (dům, ulice, nebo čtvrť), kde žijí lidé s nepříznivou sociální situací a jsou ohroženi sociálním vyloučením. Současně jsou tato místa vnímána negativně okolím (Analýza sociálně vyloučených lokalit 2015).

Většina Romů, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách v České republice žije v katastrofálních bytových podmínkách, což je způsobeno nízkými financemi, jejich zadlužeností, nebo exekucemi (Kaleja 2011).

Ministerstvo práce a sociálních věcí, společně s agenturou pro sociální začleňování zajišťuje podpory v rámci koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám. Agentura vznikla v roce 2008 jejím úkolem je napomáhat v komplexní koordinaci přístupů veřejné správy s institucemi či obyvateli těchto lokalit (Strategie sociální začleňování 2021).

Vyloučené lokality poté rozdělují naši společnost na osoby závislé na systému a sociálních dávkách a osoby samostatně výdělečně činné. Proto Vám níže uvádíme základní znaky sociálně vyloučené lokality:

- 1) Špatný přístup na trh práce.
- 2) Dostupnost veřejných služeb.
- 3) Kontakt se sociálním okolím mimo lokalitu.
- 4) Řešení osobních situací a krizí.
- 5) Politická participace (Analýza sociálně vyloučených lokalit 2015).

Pro porovnání Vám zde ještě uvádím sociální problémy romských komunit z oblasti Moravskoslezského kraje Kaleja (2011):

- 1) Nezaměstnanost, závislost na dávkách, nezáměr o práci.
- 2) Vysoká míra zadluženosti.
- 3) Exekuce a závislost na dávkách státní sociální podpory.
- 4) Vysoká míra drogové závislosti již u mladistvých.
- 5) Nezapojení se do společenského, kulturního a sportovního života.
- 6) Chybí kladné vzory v rodině.
- 7) Nezáměr a neinformovanost.
- 8) Chybí informace v oblasti péče o zdraví a péči.

Ze statistických údajů, které poskytly organizace zabývající se těmito problémy, jsme zjistili také informace, že lidé v České republice za své sousedy romskou skupinu obyvatel nechtějí. A k otázce vzájemného soužití se raději nevyjadřují a vyhýbají se jí. Z těchto důvodů, ale vznikají tak zvaná umělá ghetta v rámci, kterých se romská skupina obyvatel sdružuje. Také se v literatuře uvádí důležitost volnočasového prostředí, ve kterém se jedinci pohybují. Ovlivňování mimoškolních a volnočasových aktivit působí pozitivně a určuje tak životní styl a společensko – kulturní standard osobnosti (Kaleja 2011).

6.2 Sociální vyloučení

Sociálně vyloučené lokality se v literatuře velmi často pojí se sociálním vyloučením. Proto bych Vám zde uvedla i vysvětlení sociálního vyloučení a jeho specifika. V odborné literatuře se popisuje sociálně vyloučená lokalita jako místo, s velkou koncentrací lidí, které navzájem pojí určité společné znaky, které jsou typické pro sociální vyloučení. Společnost tuto skupinu lidí označuje jako problémovou (Analýza sociálně vyloučených lokalit 2015).

Na označení sociální vyloučení je důležité nahlížet v několika souvislostech, jelikož vychází z několika ekonomických a sociálních problémů. Proto je podstatná zejména politická agenda evropské sociální politiky, která se snažila bojovat v 90. letech proti sociálnímu vyloučení lidí na okraj společnosti. Z tohoto důvodu vzniklo několik monografií, které se zaměřují na podstatu sociálního vyloučení (Winkler a Šimíková 2005 s.13).

Sociální vyloučení je vnímáno jako znesnadnění běžného života lidí. Omezuje přístup, které je běžný pro zapojení se do společenského života. V sociálně vyloučené lokalitě často žijí osoby, které jsou závislé na sociálních dávkách a osoby se špatným zdravotním stavem. Příčiny sociálního vyloučení mohou být však různé. Může se jednat například o rasové, genderové či jiné typy diskriminace. Dalším důvodem bývá také nezaměstnanost či chudoba. Nejvíce ohrožené sociálním vyloučením jsou však osoby, které se ocitnou v těžké životní situaci. Tyto osoby si ve většině případech nedokážou sami pomoci. Jedná se o osoby s nízkým vzděláním, dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané osoby, nebo lidé s mentálním či fyzickým hendikepem, osoby závislé, imigranti, příslušníci etnických, náboženských či jiných menšin (Sýkora 2010).

Tyto příčiny často vedou k rozpadu rodin a k izolaci od běžného společenského života. Sociálně vyloučená populace je tak odřízla zejména od vzdělání, služeb a institucí. Dochází tak často k negativnímu vnímání těchto osob zbytkem společnosti. Proto tato skupina obyvatel bydlí ve vyloučené lokalitě a je nedobrovolně vytlačena neboli segregována od zbytku obyvatel (Sýkora 2010).

Dále také uvádí, že nejohroženější skupinou obyvatel, u které nejčastěji dochází k segregaci, je skupina obyvatel romského původu, a to zejména z důvodu odlišných zvyků a tradic. Romové se pak často setkávají s diskriminací a poté i deprivací (Sýkora 2010).

Proto je zřejmé, že některé skupiny obyvatel jsou sociálním vyloučením ohroženy více než druhé. Jedná se například o obyvatele kteří:

- nemají dostatečné vzdělání,
- nezaměstnaní lidé, zejména dlouhodobě,
- lidé s tělesným nebo mentálním postižením,
- lidé se sklonem k závislostem (alkohol, drogy...),
- lidé ve starším věku žijící osamocně,
- imigranti.

Pro porovnání zde uvedeme i rozdělení autorky Horwarth (1998), která obyvatele ohrožené sociální vyloučením charakterizovala jako: lidé ve špatném zdravotním stavu, často s nízkým vzděláním, větší množství dětí, zejména žijících v jedné domácnosti, porodnost u nižší věkové kategorie a horší školní prospěch.

Mezi nejčastěji ohrožené skupiny u nás se řadí Romové, jak jsme již uvedli výše. Proto se často setkáváme převážně se sociálně vyloučenými romskými lokalitami. Jedná se o místo, které je obydleno převážně obyvateli romského původu, nebo osobami, které se k romské identitě hlásí. Může se jednat o konkrétní ulici, panelový dům nebo část města.

Jejich vznik je způsoben níže uvedenými důvody:

- cenově výhodnější bydlení,
- vytlačování romských rodin a sestěhování Romů do jiné části města,
- nepřizpůsobivé chování: neplacení nájmu včas, nedodržování pořádku (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit 2006).

V této kapitole jsme shrnuli a vysvětlili význam sociálně vyloučených lokalit a popsali sociální vyloučení i sociálně vyloučené lokality. Definovali jsme, jak jsou tvořeny a zmínily jejich nevýhody, které pak souvisí i s našim výzkumem o volném čase dětí žijících ve vyloučených lokalitách. Další informace Vám uvádíme v praktické části, která bude nyní následovat.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části diplomové práce popíšeme v první části způsob realizace a použitou metodologii, pro kterou jsme se při zpracovávání výzkumu rozhodli. Také představíme cíl práce, respondenty, popíšeme, jak probíhal jejich výběr a samotná realizace výzkumu. Nastíníme, jak probíhal sběr dat a za jakých podmínek probíhaly rozhovory s respondenty. Závěrem uvedeme, k čemu jsme dospěli při výzkumné šetření a k jakým výsledkům jsme se dopracovali.

Autor Gavora (2000) charakterizuje výzkum jako způsob zjišťování problémů v rámci kterých se snažíme rozšířit hranice a naše vědomosti ohledně společnosti a lidstva. Výzkumným šetřením se snažíme vyvracet dosavadní poznatky, nebo získávat nové informace.

V pedagogice je kvalitativní výzkum definován jako proces zjišťování dat v jejich přirozeném prostředí s cílem získat veškeré potřebné informace. Pro tento typ výzkum je důležité získat potřebná data a navázat důvěrný vztah mezi respondenty a výzkumníkem. (Švaříček a Šed'ová 2014).

6.3 Stanovení výzkumných otázek

Před samotnou realizací výzkumu jsme se zaměřili na vytvoření výzkumných otázek. Výzkumné otázky se skládají z jedné hlavní otázky a třech dílčích podotázek. Níže Vám výzkumné otázky uvádíme:

Hlavní výzkumnou otázku jsme si stanovili tímto způsobem:

- Jaký mají rodiče přehled o možnostech a způsobu trávení volného času dětí ve vyloučené lokalitě?

Vedlejší výzkumné otázky znějí:

- Jaká je v okolí dostupnost volnočasových aktivit pro děti a mládež?
- Navštěvují děti z vyloučené lokality zájmové kroužky?
- Jaké aktivity děti nejčastěji ve volném čase dělají?

6.4 Výzkumný problém

V této diplomové práci jsme se zaměřili na volný čas dětí ve vyloučených lokalitách z pohledu rodičů, a proto nás zajímalo, zda mají rodiče přehled, **jaké mají děti možnosti trávení volného času z pohledu rodičů ve vyloučené lokalitě?**

6.5 Cíl výzkumu

Hlavním cílem práce je analyzovat v rámci kvalitativního výzkumu, jaká je informovanost rodičů o trávení volného času dětí ve vyloučené lokalitě v Ostravě. Dílčím cílem je zjistit, zda mají rodiče přehled o volnočasových aktivitách v okolí jejich bydliště. Zda ví, jaké aktivity jsou pro jejich děti dostupné. Strategie kvalitativního výzkumného šetření byla vybrána na základě hlubšího porozumění o trávení volného času u romských rodin. Jelikož není možné v rámci jednoho provedeného výzkumu zjistit celkovou informovanost a zájem všech rodičů v dané lokalitě, rozhodli jsme se, pro podrobnější zpracování získaných dat, které nám od vybraných rodin byly k dispozici. Pro kvalitní zpracování výzkumu bylo také důležitým prvkem spolupráce rodičů při výzkumu a jejich zapojení v rámci kterého jsme získali jejich názory.

6.6 Kvalitativní výzkum

V kapitole o kvalitativním výzkumu popisujeme na začátku rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Kvalitativní výzkum nemá oproti kvantitativnímu výzkumu pevně zpracované a dané schéma realizace již od samého počátku realizace. Tento typ výzkumu je tak více flexibilní a přizpůsobivý zejména pro respondenty. Na začátku zpracovávání se stanoví rámcový projekt a ten se v průběhu realizace upřesňuje dle potřeby a vzniklých případných změn. Zkoumají se respondenti v jejich přirozeném prostředí, které se může kdykoliv v průběhu výzkumu změnit. V rámci realizace nesmíme nikdy nezapomínat na stanovený cíl. Důležitý je také i výběr metody pro získávání dat, který se zakládá na konkrétním způsobu zisku informací i na tom, kde informace budeme shánět, nebo za jakých podmínek se bude výzkum realizovat (Hendl 2005).

Ve kvalitativním výzkumu jde o prozkoumání jevu do hloubky, v rámci, kterého zjišťujeme co nejvíce informací o široce definovaném jevu a získat co nejvíce možných

údajů (Švaříček a Šed'ová 2007). Označení Kvalitativního výzkumu je typické pro přístup v rámci, kterého jde pouze o naše objektivní a co možná nejpřesnější zkoumání reality (Skutil 2011).

Mezi základní charakteristiku kvalitativního výzkumu patří dle Gavory (2006):

- a) realizace výzkumu pomocí delšího kontaktu s respondentem,
- b) využití výzkumné metody a sběr dat,
- c) snaha získat jednotný pohled na danou studii, pochopit logiku a pravidla, které v oblasti fungují,
- d) využívání nižšího počtu respondentů,
- e) induktivní analýza a interpretace dat,
- f) cílem je objasnit, jak se lidé v prostředí a situacích chovají, jak organizují každodenní aktivity a interakce.

6.7 Metoda sběru dat

Ve výzkumu jsme se rozhodli využít metodu pro zjišťování dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru, podle kterého jsme se snažili zjistit informace o zkoumaném jevu. A takto získané informace jsme dále zpracovali pomocí zakotvené teorie. Polostrukturovaný rozhovor jsme zvolili proto, jelikož jsme otázky v některých případech museli doplnit o podrobnější vysvětlení, aby respondenti pochopili položenou otázku a byli schopni odpovědět smysluplně. Proto se tento způsob jevil jako nejvhodnější. Otázky polouzavřené byly vybrány pro případ, že by docházelo k případnému nedorozumění. Navíc jsme tímto způsobem získali více potřebných údajů. Při využívání metody získávání dat pomocí rozhovoru je důležité správné kladení otázek, dostatek času na odpovědi a vhodně zvolené komunikace, adekvátní dle respondentů. Další výhodou této metody je, že se otázky dají dle potřeby přehodit (Strauss a kol. 1999).

Dle autora Hendla (2009) neexistuje pevné pravidlo pro seřazení otázek. Proto je možné pořadí měnit, a to vždy v závislosti na jednotlivých výpovědích respondentů. Každý rozhovor, proto může mít jiné pořadí na základě získaných odpovědí. Vždy to však závisí na stanovených výzkumných otázkách.

V úvodu vedeného rozhovoru bylo našim úkolem seznámit respondenta s tím, proč a za jakým cílem výzkum provádíme. Důležité bylo také neopomenout respondentům sdělit, že je rozhovor anonymní a poskytnuté informace nemohou být nijak zneužity. Respondenti nám poskytli svůj souhlas se zpracováváním jejich údajů. Prostřední část rozhovoru je věnována důležitým výzkumným otázkám a v závěrečné fázi respondentovi poděkujeme za jeho čas a sdílené informace.

Autor Miovsky (2006) popisuje rozhovor jako běžnou lidskou komunikaci oproti interview, které charakterizuje způsobem výzkumné metody. Interview označuje jako velmi obtížnou metodu, ale vhodnou pro získávání kvalitních dat. Za interview považuje rozhovor, který je vedený a realizovaný s určitým cílem a záměrem.

Mezi výhody kvalitativního výzkumu řadí Miovský (2006):

1. pokládání doplňujících otázek,
2. dokáže v rámci kvalitativního výzkumu eliminovat nevýhody polostrukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru,
3. mezi nevýhody kvalitativního výzkumu řadí: autentičnost tazatele, jehož úkolem je vyhledávat vhodné respondenty.

6.8 Výběr a charakteristika výzkumného vzorku

Charakteristika souboru participantů je určena tématem mé diplomové práce. Respondenti byli vybráni na základě zadaných kritérií. Využili jsme naše osobní životní zkušenosti z této oblasti a také výhody, že se mezi samotnými rodiči pohybujeme. Proto nebylo problémem je oslovit a požádat o spolupráci.

Dle literatury můžeme výběr respondentů rozdělit do následujících skupin. Jedná se o výběr záměrný, který odpovídá zadanému cíli prováděného výzkumu. Postavený výzkum je založen na ochotě participantů se zapojit do prováděného výzkumu. Mezi další nejznámější typy výběru řadíme například výběr širokospektrální, homogenní, řetězový, kritériový, úplný a kombinovaný (Gavora 1996).

Kvalitativní výzkumné šetření v naší práci probíhalo v Ostravě konkrétně v jedné z vyloučených lokalit. Do výzkumu se zapojilo celkem 8 rodin, což znamenalo osm

respondentů. Převážně se jednalo však jen o matky, nebo o pěstounky. Respondentky byly vybrány, tak aby splňovaly požadovaná kritéria. Stanoveným kritériem bylo, že se nyní musí podílet na výchově alespoň jednoho dítěte a žijí společně v příslušné lokalitě, kterou jsme ve výzkumu zkoumali. Z výše uvedeného vyplývá, že jsme v této práci využili metodu záměrného výběru, který se v literatuře také definuje jako: „výběr jistého prvku ve kterém nerozhoduje náhoda, ale rozhoduje úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby“ (Chraska 2016 s. 19).

6.9 Zpracování dat

Pro analýzu a interpretaci dat jsme využili metodu zakotvená teorie. Jedná se o systematické shromažďování údajů o zkoumaném jevu a soustavnou analýzu získaných údajů. Nejedná se o teorii, kterou bychom následně ověřovali, teorie se pokouší o vytvoření něčeho nového. V rámci zakotvené teorie čekáme, co ze zkoumané oblasti získáme zajímavého pro další zpracování. Zakotvena teorie se skládá se ze čtyř základních kritérií. Jedná se o shodu, srozumitelnost obecnost a kontrolu (Strauss a Corbinová 1999).

Na počátku realizace je zadáno téma a výzkumná otázka a cílem je vybudování teoretických kategorií a následných kódů, které jsou zakotvené v získaných datech od respondentů. Podstatou zakotvené teorie je neustále porovnávání a zkoumání dat a to již od počátku zpracování výzkumu až do konce. Výzkumník tak může průběžně reagovat na nové skutečnosti, které v datech postupně nachází a zpracovává (Charmaz, 2014).

1. Fáze – otevřené kódování

Strauss a Corbinová (1999) definují, otevřené kódování jako část analýzy získaných dat. V tomto procesu se snažíme kategorizovat pojmy pomocí pečlivého studia získaných údajů. Každá kategorie má své vlastní kódy. Bez této prvotní fáze by nemohly proběhnout následující kroky, ani další zpracování. Během otevřeného kódování jsou informace rozebrány na části a důkladně prostudovány. V rámci procesu otevřeného kódování zkoumáme naše vlastní domněnky ale také cizí domněnky, což vede k novým objevům. Po vytvoření kategorií, vlastností a dimenzí vytváříme otázky, které se dané kategorie týkají.

2. Fáze – axiální kódování

V dalším kroku provedeme axiální kódování, které se zaměřujeme na podrobnější určení kategorií, pomocí podmínek, které jsou rozděleny dle Strausse a Corbinové (1999) následovně:

- příčinné podmínky,
- jev,
- kontext,
- intervenující podmínky,
- strategické jednání a interakce,
- následky.

Vytvořený model na základě axiálního kódování je nejvýstižnější údajem v našem provedeném výzkumu a je dále popsán ve výsledcích.

3. Fáze – selektivní kódování

Poslední krok v analýze našeho výzkumu je selektivní kódování, při kterém se snažíme o integraci pojmů k hlavním kategoriím naší analýzy. Jde při něm o integraci pojmů kolem centrální kategorie a o doplňování kategorií, které je třeba dále rozvinout a zpracovat (Strauss a Corbinová 1999).

Cílem zakotvení teorie je dopracovat se k vyšším rovinám abstrakce. Nejedná se o podrobný popis zjištěných údajů, ale o vytvoření schématu a popsání vztahu mezi proměnnými. Výsledná teorie je pak řada tvrzení o vztazích mezi proměnnými (Strauss a Corbinová 1999).

6.10 Analýza výsledků

Hlavním předpokladem pro zkoumání přehledu rodičů o trávení volného času dětí ve vyloučených lokalitách z pohledů rodičů byla skutečnost, zda mají rodiče zájem se podílet na tvorbě volného času u svých dětí. Z provedené analýzy dat vyplynuly skutečnosti, které jsme uspořádali do níže uvedených kategorií:

V první fázi jsme provedli otevřené kódování:

Vzhled k tomu, že při zpracovávání kódu docházelo k podobnosti informací u jednotlivých rozhovorů, bylo možné zachytit deset kategorií. První kategorie seskupuje odpovědi, které jsou zaměřené na zájem a nezájem rodičů o volný čas dětí a jejich přehled o aktivitách ve volném čase. V další kategorii zjišťujeme, jaké jsou možnosti organizovaných činností, zda jsou dětem nějaké činnosti vůbec k dispozici a jestli se zde nachází například zájmové kroužky, nebo jiné řízené aktivity pro děti a mládež k aktivnímu trávení volného času. Třetí kategorie oproti druhé poskytuje náhled na neorganizovaný volný čas a způsob jeho trávení, který děti nejčastěji vyhledávají. V poslední skupině kategorií jsme se zaměřili na společný čas trávený s rodinou a jeho náplň. Velmi často se také ve výzkumu vyskytuje odpověď nic nedělání. Také jsme se snažili najít výhody a nevýhody života ve vyloučené lokalitě. Další kategorie také úzce souvisí s oblíbenými aktivitami, a proto s tématem práce úzce souvisí.

1. Zájem / nezájem rodičů o volný čas dětí, aneb rodiče ví, jak děti tráví volný čas

V průběhu realizace rozhovorů jsme se snažili zjistit, zda mají rodiče zájem, nebo naopak zájem nemají o způsob trávení volného času u svých dětí. Pokud ano, jak se jejich zájem projevuje, zda pro děti organizují řízené volnočasové aktivity, nebo nechají děti se podílet na tvorbě volného času. Z některých rozhovorů jsme zjistili, že rodiče nekladou důraz na způsob trávení volného času u svých dětí a nemají zájem se na něm společně s nimi podílet.

Zájem a nezájem rodičů je hlavním tématem k zjištění míry zapojení rodiny do volného času jejich dětí. U některých respondentů jsme získali informace, že o většině aktivit ve volném čase nemají přehled a u některých rozhovorů naopak děti jsou pod neustálým dohledem, a proto nic nedělají, žádným volnočasovým aktivitám se nevěnují a většinu času sedí doma.

Například Respondentka č. IV uvádí: *„Během všedního dne jdou děti ráno do školy a po škole dochází rovnou do centra na přípravu na výuku. Když mají zrovna zadáné nějaké úkoly, kterým nerozumí, tak jim tam pomůžou. Jak splní úkoly, hodí si tašku domů a většinou jdou zase ven přibližně na 2-3 hodiny, nebo se vrátí do centra, záleží na nich. Nejraději ale tráví čas například na chodbách v prostorách domu se svými kamarády, nebo někde venku.*

Většinou se domluvíme na daný čas v kolik hodin musí být doma a jinak můžou být tady v okolí venku, kde chtějí.“

Respondentka č. III popisuje jejich den tímto způsobem: „*Ráno vstaneme, a starší dcera jde do školy. Dojíždí do školy tramvají, protože nechodí tady na tu Šalounovu školu do Vítkovic, kde chodí všichni tady odtud. Chodí na lepší školu, kde chodí i jiné děti než z Vítkovic. Mladší dcera je semnou doma. Každý den jdeme společně nakoupit a vaříme oběd, nebo jdeme něco vyřizovat a uklízíme. Má rok a půl takže je furt v kočárku většinou i doma. Zatím nemluví ani nechodí, ale je hrozně hodná. Starší dcera jde po škole hned domů děláme společně úkoly a pak jsme většinou už doma, nebo jdeme někam ven spolu. Sama ven chodit nesmí. Mám ještě nejstarší dceru, která s námi nyní bydlí, ale hledá si svůj byt. Tak někdy jdou holky ven spolu, ale jen na chvíli. Nerada je tady v okolí pouštím ven samotné, mám strach.“*

Respondentkou č. V, která uvádí následující: „*Ráno jdeme společně do školy a do školky, já jdu do práce poté je oba vyzvednu a jdeme společně domů, nebo na nákup. Odpoledne má dcera některé dny kroužky, nebo chodíme spolu všichni ven, jak kdy. Jsem s dětmi sama, takže trávíme hodně času spolu, tatínek s námi nebydlí a děčka se s ním nevidají. Jediné hlídání máme občas u mých rodičů, ale to je opravdu málo kdy. Syn je ještě malý, takže většinu času je semnou a starší dcera moc sama ven nechodí z důvodu nového bydliště. Tady ještě nemá kamarády. Doufám, že si zde časem nějaké najde a třeba začne chodit ven i sama.“*

Z rozhovoru s rodiči můžeme zjistit, že někteří mají pouze teoretický přehled, kde se jejich děti pohybují, informace jsou pouze obecné a nepřesné. Sami neví, jaké aktivity venku děti dělají a zda se pohybují zrovna v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, nebo tráví čas venku na ulici s kamarády. Děti jsou limitovány pouze časem, kdy mají dojít domů. Naopak někteří respondenti zase uvedli strach z pohybu dětí venku v lokalitě bez dozoru. Například respondentka číslo tři ve svém rozhovoru uvádí informace o strachu a zákazu chození ven bez jejího dohledu. V jednom z uvedených rozhovorů jsme získali informace, že matka má pro dceru zajištěné i zájmové aktivity, nebo alespoň tráví čas společně se svými dětmi. Ve výzkumu se jednalo jen o mále množství respondentů, kteří se do volného času svých dětí aktivně zapojují.

Kategorie č. 1: Zájem/nezájem rodičů o volný čas dětí:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
rizika samostatného pohybu venku	zjevné – nepatrné
čas venku v okolí bydliště	příležitostně – často
čas strávený doma	velmi časté – zřídka

2. Organizované / neorganizované aktivity ve volném čase.

Většina otázek v rozhovorech se prolínala volnočasovými aktivitami dětí a možnostmi trávení volného času ve vyloučené lokalitě. Zjistili jsme se, že organizované aktivity mají děti zde, jen v Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, nebo v nějakém zájmovém kroužku mimo lokalitu, do kterých ale děti nedochází až na pár výjimek. Nejčastěji se vyskytovali odpovědi, že děti tráví čas venku v okolí se svými kamarády, nebo v centru.

Respondentka č. I uvádí: „*máme tady k dispozici přípravu na výuku a odpolední aktivity v centru. Přes léto kluci mohou s nimi jet i na výlet a starší syn byl s nimi i na fotbalovém zápase loni v létě, kde jsem ho ale doprovázela. Když jsou venku tak si třeba kopou, nebo hrají na hřišti pinoc, to si ale musí půjčit páčky. Svoje nemají, protože je furt rozbíjí a další jim už nekupují. Také tady kdysi půjčovali brusle, a tak kluci v létě jezdili na bruslích. Staršího to bavilo, ale mladšího moc ne, on na ty sporty není.*“

Respondentka č. IV popisuje: „*Máme tady nízkoprahové zařízení, kde děcka rádi chodí, většinou hned po škole. Občas ještě dochází do don bosca na nějaké kroužky, ale nepravidelně, protože to máme daleko a sami tam jezdit nemůžou. Když centrum není otevřeno většinu času tráví venku.*“

Respondentka č. V uvádí: „*podle mě tady žádné aktivity nejsou, ale moc to tady ještě neznám. Vozím starší dceru na kroužky do centra Ostravy. Chodí tam na tancování, které ji moc baví a má tam kamarádky. Nevím zatím o žádných kroužcích blíže bydliště, ale ještě budu něco hledat, abychom nemuseli dojíždět daleko. Vím, že je zde nízkoprahové centrum,*

jelikož zde pracuji a uklízím. Mé děti tam ale zatím nechodí, uvidíme, zda se to časem změní, nenutím je.“

Kategorie č. 2: Organizované/ Neorganizované aktivity:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
nedostupnost aktivit v okolí	velmi časté – ojedinělé
aktivity v Nizkoprahovém zařízení	pravidelně – nepravidelně
aktivity v Don Bosco	nenavštěvuji – navštěvuji občas

3. Volnočasové aktivity strávené s rodinou, co budeme dělat o víkendu?

Zajímalo nás také zda rodiny společně tráví svůj volný čas. Většina rodin se shodla, že společně tráví čas jen o víkendu, někdy jedou na nějaký výlet, nebo jsou spolu doma. Víkendové aktivity se ve většině případech lišily od činností přes týden, a ne všechny rodiny mají možnost si nějakou společnou aktivitu dovolit, rodiče uvádí že převážně z finančních důvodů.

Respondentka č. I popisuje: *„Jak je teplo chodíme ven, třeba na procházku s našim psem, když je zima ven nechodíme hrajeme si spíše doma, nebo jsou kluci v domě na chodbě. Kluci semnou jinak chodí všude na poštu, do obchodu na úřad, kam potřebuji. Nenechávám je samotné doma. Když jsem měla brigádu na úklid, tak jsem je tam taky brala s sebou, když jsem neměla hlídání. V centru pořádají například různé akce jako je Mikuláš nebo besídka i dětský den na to se kluci vždycky těší a chodí tam rádi. V létě jsme společně s centrem byli na bazéně a v zoo jinak jsme seděli doma. Chlap je hodně v práci, takže je s námi jen o víkendu.*“

Respondentka č. III popisuje: *„Prostřední dcera furt vymýšlí, co bychom mohli dělat, nebo chce ať něco vymyslím já. Přijde třeba s receptem, co si našla na internetu, že chce vařit a pak je celá linka akorát špinavá od jídla. A tak společně někdy doma vaříme. Sama by to nezvládla, musím ji pomoci, ale jí baví, a tak ji nechávám. Často se ale nudí a když se ji zeptám co by ji bavilo dělat, tak neví. Vydrží u všeho jen chvíli. Akorát na telefonu a tabletu to by mohla sedět celý den. Většinou hraje hry, nebo je na Facebooku.*“

Respondentka č. IV uvádí: „Většinou času jsme doma všichni spolu, chlap hodně pracuje. Na výlety jezdíme občas k sestře, ale málo kdy, jinak nikam nejezdíme. Někdy přijede na víkend i sestra s děčkama k nám. S tou nejmladší dcerou se nikam jezdit nedá, možná jak bude větší, tak budeme společně někam jezdit, ale nemáme ani auto. Holky jezdí na výlety buď se školou, nebo z centra mají někdy nějaký výlet.“

Kategorie č. 3: Volnočasové aktivity strávené s rodinou:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
<i>čas doma s rodinou</i>	<i>často – málo</i>
<i>výlety mimo lokalitu</i>	<i>zřídka – mnohokrát</i>
<i>společný čas venku</i>	<i>občas – pravidelně</i>

4. Nic nedělání a nuda ve volném čase.

Často se v rozhovorech prolínala myšlenka nic nedělání, buď děti tráví čas venku, způsobem že tam neprovádí žádnou konkrétní aktivitu, nebo jen sedí doma a třeba poslouchají hudbu. Děti si sami aktivitu nevymyslí, protože je nic nenapadá, anebo se jim nechce. Rodiče se na přípravě volného času nepodílejí.

Respondentka č. VIII: „Většinou se jim moc nechce nic dělat, rády jsou spolu doma. Holky samy ven chodit nemůžou, nejmladší je furt doma a beze mě nikam nejde. Jen občas jdou ven, a to jen když jdou všechny spolu a já si jdu třeba ven sednout na lavičku a hlídám je, jinak nemůžou samy nikam.“

Respondentka č. I: „Ten mladší syn nic moc dělat nechce, nejraději je doma na telefonu, nebo se dívá na televizi. Program si sám nevymyslí, to musím vždycky já a na to taky nemám moc času. Starší syn si je schopný vymyslet aktivitu, například s otcem hraje venku fotbal, nebo stolní tenis.“

Respondentka č. III: „Dcera většinou sedí doma a nic se jí nechce, je lenivá. Říkala, že by chtěla dělat nějaký sport, ale neví jaký, co by jí bavilo. Možná ji přihlásíme do nějakého kroužku až si teda vybere, co by chtěla dělat, nebo až si nějaký sežene.“

Kategorie č. 4: Nic nedělání a nuda ve volném čase:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
smysluplné volnočasové aktivity	zájem – nezájem
televize a internet	krátce – dlouho
nuda	často – občas

5. Výhody/ nevýhody vyloučené lokality.

V rámci provedených rozhovoru jsme se snažili zjistit, zda má bydlení ve vyloučené lokalitě nějaké výhody a nevýhody, kterých jsou si rodiče vědomi. Velmi kladně hodnotily službu Centrom, která dětem poskytuje volnočasové aktivity v rámci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Velkou nevýhodou, kterou rodiče zmiňovali byla přítomnost Azylového domu zde v ulici a množství cizích lidí. S tím pak souvisí i větší dostupnost k návykovým látkám.

Respondentka č. I: *„Máme tady u nás službu Centrom. Někdy tady chodí i na kontrolu policie, takže když potřebujeme máme za kým zajít. Kdysi tu byla ještě služba pro rodiny, kde jsme dostávali potravinovou banka, ta už tady ale není. Nevýhodou je, že je tady v prvním baráku ten Azylák, proto se tady furt někdo pohybuje.“*

Respondentka č. II: *„Pro děti tady máme Nízkoprahové zařízení, a to děcka milují. Pak tady ale máme taky ten Azylový dům, a to je hrůza, každý den je tady plno cizích lidí, převážně mužů.“*

Respondentka č. IV: *„Já vím že je tady Centrom, kde chodí moje děcka a mají to tam rádi. Zůstal nám tady ten azylový dům hned vedle a je to hrozné nejlepší by bylo, kdyby ho zrušili.“*

Kategorie č. 5: Výhody/ nevýhody vyloučené lokality:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
Nízkoprahové zařízení Centrom	využívám – nevyužívám
Azylový dům	nevadí – vadí
služba pro rodiny s dětmi	přínosné – nepřínosné

6. Rodinné zázemí ve vyloučené lokalitě a vliv na osobní prostor dítěte.

Ze získaných dat jsme zjistili, že se zde nachází různě početné rodiny, matky samoživitelky, pěstounky a také i rodiny doplněné o prarodiče. Bohužel však byty v dané lokalitě se ve většině případech nacházejí pouze 2+1, nebo 3+1. Počet členů v domácnosti je ale tady vysoký, zejména z hlediska velkého počtu dětí v jedné rodině. Děti poté většinu volného času tráví raději venku se svými kamarády. Doma se musí dělit o prostor s několika sourozenci a rodiči, někdy i prarodiči.

Respondentka č. IV uvádí: „*Celkem nás je doma osm. Dohromady máme pět dětí. Společně zde bydlíme já manžel a moje maminka o kterou se starám a ta má svůj vlastní pokoj. Nyní je u nás i synova přítelkyně, která s námi nebydlí ale je tu celkem často a po porodu tady možná chvíli bydlet bude, než si zařídí se synem své bydlení, stále čekají na byt.*“

Ze všech uvedených rozhovoru pouze dvě respondentky uvedly, že jsou samy se svými dětmi. Jedna z nich dochází pravidelně do práce a jedná o matku samoživitelku, jak uvádíme níže a další respondentka uvedla, že žije se svými rodiči, kteří ji pomáhají.

Respondentka č. V: „*Jsme doma jen my tři. Teď jsme se nově přistěhovali a našla jsem si zde práci na poloviční úvazek, když jsou děti ve škole chodím uklízet. Jsou ale často nemocní, takže to jde těžko dohromady, ale snažíme se.*“

Respondentka č.VII: „*Celkem jsme doma čtyři. Prarodiče já a můj syn, občas tady s námi je i můj bratr ale ten má své bydlení, takže tady jen někdy přespí, protože to má blíže do práce. Můj syn je rád má si aspoň s kým hrát.*“

Kategorie č. 6: Rodinné zázemí ve vyloučené lokalitě a vliv na osobní prostor:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
soužití s dalšími rodinnými příslušníky	velmi časté – zřídka
Soužití pouze s matkou – samoživitelka	ojediněle – často

7. Aktivní/ Pasivní způsob trávení volného času.

Když jsme se snažili zjistit jakým aktivitám se děti nejčastěji věnují, nebo jakým způsobem tráví svůj volný čas, rodiče ve většině případech uvedli, že pokud děti mají telefon většinu času tráví na sociálních sítích, a to i několik hodin. Také se věnují natáčení videí a hraní her. Pokud mají svůj telefon jsou na něm pořád, jak venku, tak i doma. V některých rodinách však děti telefon nemají a děti si půjčují telefon od rodičů, nebo mají doma k dispozici počítač. Venku se pak ale naopak snaží být aktivní. Děvčata tancují, kluci hrají například míčové hry, jako je fotbal.

Respondentka č. VII: *„Syn je doma na počítači většinou večer, telefon svůj vlastní ještě nemá. Takže když je volný počítač sedí tam pořád, někdy ho potřebuji ale i já, nebo někdo jiný z rodiny tak proto to má trochu omezené. Jinak by na něm chtěl být pořád.“*

Respondentka č. V: *„Dcera je doma hodně na telefonu, ale hlavně večer. Přes den se ji snažím zapojovat do domácnosti. Pomáhá, s čím potřebuji, v tom je ochotná. Někdy si hraje i s bratrem, třeba společně staví kostky, nebo malují. Je schopna mu vymyslet program bez problému třeba když vařím, nebo uklízím dokáže ho sama zabavit.“*

Respondentka č. III: *„Obě starší dcery jsou na telefonu skoro celý den, krom školy, kde to mají zakázané. Ale doma jsou na něm pořád. Buď se dívají na televizi, nebo sedí na tabletu a telefonu.“*

Kategorie č. 7: Aktivní/Pasivní trávení volného času:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
internet a sociální síť	velmi často – ojediněle
sledování televize	občas – pravidelně
sportovní aktivity venku	zapojují se – nezapojují se

8. Dostupné zájmové kroužky mimo vyloučenou lokalitu.

Většina rodičů uvedla, že jejich děti navštěvují v blízkosti bydliště nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, kde mají k dispozici i zájmové kroužky. My jsme však v rámci výzkumu chtěli zjistit, jestli jsou rodiče schopni dětem zajistit i jiný zájmový kroužek a zda mají přehled o tom, jestli v okolí vůbec nějaké kroužky jsou.

Respondentka č. I: „Do kroužku žádného kluci nechodí. Chodí pouze tady do NZDM, kde mají přes léto fotbal a box. Jo ráda bych je dala do nějakého kroužku, ale nevím, kam a jak by se tam sami dostali. Možná až budou starší tak je na nějaký kroužek přihlásím. Až tam ale budou moc chodit sami, abych je tam nemusela vodit.“

Respondentka č. II: „Nejstarší dcera chodí na modeling. Ve škole měli malování, kde chodil zase nejmladší syn, ale zrušili to tak od té doby nechodí. Ho to bavilo je spíše typ na kreslení, malování, nebo rád něco vyrábí. Proto ho baví chodit do centra a máme to hned tady u baráku což je super.“

Respondentka č. VI: „Dcera tancuje a kluk chodí na fotbal do centra jinak nemají žádné jiné kroužky, ani o tom do budoucna neuvažují, protože na jiné kroužky nemáme peníze. Navíc já mám doma nejmladší dceru, takže je na kroužky vodit nemůžu a chlap je do večera v práci. Starší dcera by zvládla už chodit na kroužky sama, ale mladší dcera je na ni závislá, pokud jde ven bez ní většinou brečí a hledá ji. Proto nový kroužek by byl pro nás problém.“

Kategorie č. 8: Dostupné zájmové kroužky mimo vyloučenou lokalitu:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
informovanost rodičů	nízká – vysoká
návštěva zájmových kroužků	zřídka – často
nedostatek financí	málo – velmi často

9. Čas bez dohledu rodičů.

Každého z rodičů jsme se ptali kolik času přibližně jejich děti tráví samostatně venku, abychom mohli posoudit, zda mají rodiče přehled o volném čase svých dětí a o jejich aktivitách. Níže Vám uvádíme pro porovnání rozdílné názory rodičů.

Respondentka č. V: „Moje děti *netráví čas sami venku, nepouštím je samotné ven. Když jdeme ven tak jdeme všichni spolu. Teď chodíme spíše sami, nikoho zde neznáme, ale jednou za čas dojíždíme za známými, kteří mají také děti, aby si mohli společně hrát, nebo jedeme třeba na hřiště, nebo do nějaké herny pro děti, bazén apod.*“

Respondentka č. VIII: „*Samy moc ven nechodí, někdy jdu s nimi před barák a ony jsou na hřišti.*“

Dva výše uvedené rozhovory uvádí, že děti zcela ven nepouští, často se v rozhovorech vyskytoval i opačný pohled, v rámci, kterého rodiče uvádí, že děti jsou každý den sami venku.

Respondentka č. IV: „*Asi 1-2 hodiny denně přes týden o víkendu jsou venku déle hlavně přes léto. Doma se lidé raději jsou venku. Máme malý být, takže je pro ně lepší jít ven, domů si kamarády moc brát nemůžou, protože tady nemají kde být.*“

Kategorie č. 9: Čas bez dohledu rodičů:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
čas samostatně venku	často – příležitostně
rizika samostatného pohybu venku	vyskytují se – nevyskytují se
kontrolovaný pohyb venku	pravidelně – nepravidelně

10. Vliv sociálního prostředí.

V této kategorii se velmi často v rozhovorech vyskytuje neorganizovaný volný čas a velká míra samostatnosti u dětí žijících ve vyloučené lokalitě. Nezřídka se zde objevuje vliv sociálního prostředí a vrstevníků.

Respondentka č. VI: „*Často lítají tady venku s děčkama z okolí, ale někdy mě neposlechnou a utečou za koleje. Nejčastěji můj syn, s tím jsou pořád nějaké problémy, holky jsou v pohodě. Teď začal chodit s klukama za barák kouřit cigarety, které někde venku najdou. Už měl kvůli toho několikrát zákaz chodit ven a problémy i ve škole. Dokonce vzal parkrát i cigarety mě.*“

Respondentka č. IV: „*Mladší děcka mají dovoleno být tady v ulici a za koleje už nemůžou. Pokud si chtějí jít třeba něco koupit do večerky tak mi to přijdou říct abych o tom věděla. Nejstarší syn si chodí, kam chce, v okolí se všichni známe, takže nemám strach. Holky mi občas utečou, a to pak mají zákaz chodit ven. Pořád venku natáčí videa na tiktok, nebo tancují. S centrem jezdí na různé vystoupení, a to je baví. Kluci jsou spíš tady v okolí a hrají na hřišti fotbal nebo pinec.*“

Respondentka č. III: „*Ta prostřední snad zná své kamarádky já je neznám. Když mají tělocvik tak mají hodinu volnou a jsou někde s holkama venku kolem školy. Jejich jména neznám to jsou její kamarádky tak by je měla znát ona ne já. Často sedí na telefonu a na sociálních sítích, nic jiného ji nebaví. Když ji to zakáží tak sedí a dívá se na televizi na seriály. Starší je dospěla ta mi neříká už nic, dělá si, co chce.*“

Kategorie č. 10: Vliv sociálního prostředí:

Vlastnosti:	Dimenzionální rozsah:
dostupnost návykových látek a cigaret	vyskytuje se – nevyskytuje se
strach z cizích lidí	souhlasí – nesouhlasí
vliv vrstevníků	malý – velký

V rámci vytvoření kategorií a pár uvedených rozhovorů jsme se pokusili nastínit problematiku volného času u dětí žitých ve vyloučené lokalitě. Děti jsou vedeny k velké samostatnosti a také odpovědnosti například i za své sourozence, tak ale i za svůj volný čas obecně. Rodiče jen v některých případech zasahují do náplně volného času, a to například při víkendových aktivitách, nebo výletech. Někteří rodiče jsou schopni dítěti zajistit zájmový kroužek mimo lokalitu, ale u většiny dochází k preferování docházky do nízkoprahového zařízení, kde mají k dispozici aktivity zdarma a mají to hned vedle bydliště.

Axiální kodování

Další fáze výzkumu je axiálního kódování, u kterého je důležité pokládání otázek v rámci, kterých se snažíme zjistit vztah mezi kategoriemi. Vyhledáváme informace, v jakém vztahu by jedna kategorie mohla být vůči druhé a naopak. Zaměřujeme se na příčinné podmínky, jev, kontext, strategii jednání, vzájemnou interakci a následek (Strauss a Corbinová 1999).

Ze získaných údajů jsme zjistili, jaké vztahy jsou mezi kategoriemi a ty jsme si pak následně rozdělily na dvě skupiny. První skupina kategorií se zaměřuje na povědomí rodičů o způsobu trávení volného času a druhá skupina kategorií se zaměřuje na to, jaký vliv má prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje na jeho volný čas.

První skupina kategorií se řadí do subkategorie Povědomí, která nám uvádí míru zapojení rodičů do volného času u svých dětí: zájem/nezájem rodičů, volnočasové aktivity

s rodinou, nic nedělání a nuda ve volném čase, aktivní/pasivní způsob trávení volného času, čas bez dohledu rodičů a organizované/neorganizované aktivity.

Druhá skupina kategorií se řadí do subkategorie Prostředí, která nám umožňuje nahlédnout do života dětí ve vyloučené lokalitě. Zařadili jsme zde vliv sociálního prostředí, dostupné zájmové kroužky, rodinné zázemí – vliv na osobní prostor a výhody/nevýhody vyloučené lokality.

Ve fázi kodování jsme kategorii prostředí přehodnotili a uvedli jako doplňující jev v subkategorii Povědomí. Zejména z toho důvodu, že pro účely našeho výzkumu je důležité zaměřit se na přehled rodičů o způsobu trávení volného času a jejich zapojení. Vliv prostředí, ve kterém jedinec tráví svůj volný čas je také stále důležitým prvkem. Protože ovlivňuje jedince, jeho možnosti a souvisí s povědomím rodiny o volném čase. Pokud má rodina zájem se podílet na společném trávení volného času, nebo se snaží dětem poskytnout řízené volnočasové aktivity předchází tak nežádoucím vlivům, které život ve vyloučené lokalitě sebou přináší.

Pro lepší porozumění uvádíme hlavní subkategorii v následující tabulce:

Tabulka. 1. Axiální kódování

FÁZE	POPIS
A) Příčinné podmínky	Způsob trávení volného času.
B) Jev	Povědomí.
C) Kontext	Angažovanost rodiny ve volném čase, Ztráta podstaty volného času
D) Intervenující podmínky	Neinformovanost rodičů. Nedostatek finančních možností.
E) Strategie jednání a interakce	Strach z okolí ve vyloučené lokalitě.
F) Následek	Nevhodně trávený volného času.

Selektivní kodování

Poslední část analýzy je velmi složitý proces, ve kterém zpracováváme dosavadní výsledky a snažíme se je dále interpretovat. Výzkumník si v této fázi práce vytváří kostru celého analytického příběhu. V rámci selektivního kodování vybíráme centrální kategorii a hledáme souvislosti s ostatními kategoriemi, které je spojují.

Za hlavní kategorii výzkumu jsme si určili subkategorii, *Povědomí*. Jelikož je tento pojem pro náš výzkum klíčový a nejvíce se pojí se všemi ostatními kategoriemi. Vyjádření respondentů o neinformovanosti rodičů a nezájmu o způsob, nebo možnosti trávení volného času se vyskytovala u většiny rozhovorů. Dotazování často také upozorňovali na fakt, že nemají dostatek financí například na zájmové kroužky a preferují aktivity, které jsou zdarma a v blízkosti bydliště.

Proto se tento pojem stal hlavní subkategorií. Její četnost výskytu v průběhu analýzy dat, byla vysoká a prolínala se celkovou analýzou. Také se tato subkategorie může zařadit i mezi příčiny nevhodného trávení volného času, ale může se stát také i následkem. *Pozice, povědomí* se však v průběhu vytváření analýzy může měnit, vzhledem k zjištěným souvislostem.

Hlavní subkategorie, jak už se zmiňujeme výše se prolíná několika kategoriemi. Velmi důležitý je zájem a nezájem rodičů, který je jedním z klíčových prvků v utváření volnočasového programu. Určuje, zda se rodiče podílí na aktivitách ve volném čase, nebo se zapojují alespoň do organizace volného času u svých dětí, například způsobem zajištěním zájmových kroužků.

Také jsme se v rámci rozhovoru dozvěděli o tom, jak rodina společně tráví svůj volný čas, například o víkendech, zda organizují výlety, nebo dělají společně nějaké jiné činnosti. V provedených rozhovorech rodiče uvádí časté nic neděláním anebo fakt, že se jejich děti doma nudí a samy neumí zabavit.

Hodně rodičů také ale naopak uvedlo fakt, že má doma aktivní děti, které rády sportují, tancují a ve volném čase si rádi hrají venku společně se svými kamarády. Čas strávený venku bez dozoru je u rodiny ve vyloučené lokalitě častý jevem.

Z výzkumu také vyplývá, že velkou pomocí v organizovaném volném čase ve vyloučené lokalitě pomáhá Nizkoprahové zařízení, které se zde vyskytuje. Mnoho dětí jej využívá, pro náplň jejich volného času. Děti zde dochází na zájmové činnosti a učí se zde, jak trávit svůj volný čas. Když netráví čas v této organizaci, jsou buď sami venku, nebo sedí doma a nedělají nic.

Doplňujícím jevem je také subkategorie prostředí, která souvisí se subkategorií povědomí. Jedná se o spíše negativní jev, který se při zkoumání volného času ve vyloučené lokalitě vyskytuje. Pro prostředí vyloučené lokality si sebou nese svá rizika, jako je například vliv nevhodného sociálního prostředí, ve kterém většina dětí tráví volný čas nevhodným způsobem. Dostupnost zájmových kroužků je v lokalitě omezena pouze nabídkou nizkoprahového zařízení pro děti a mládež. Jiné zájmové kroužky se v blízkosti bydliště nevyskytují. Děti vyrůstají často v početných rodinách mnohdy v malých bytových prostorách, kde zcela ztrácí svůj osobní prostor a soukromí. Proto některé děti raději upřednostňují čas v exteriéru. Život ve vyloučené lokalitě může mít mnoho výhod a nevýhod, zejména při zaměření se na volný čas u dětí, které zde žijí.

Z uvedených výpovědí respondentů jsme zjistili, že volný čas dětí v romské populaci, není prioritou. Rodiče volnému času nekladnou žádnou pozornost. Mezi jejich důležité hodnoty samozřejmě patří rodina a děti, ale výchova je spíše vedené k samostatnosti a pomoci v rodině. Proto jsme se v rozhovorech často setkali s mnohočlennou domácností. Velmi často se zde také vyskytují finanční problémy a nedostatečné zázemí, které pak brání v rozvoji talentu a zájmových činností u jednotlivých dětí. Rodiny v častých případech preferují aktivity, které jsou zdarma a v blízkosti bydliště, než by dětem zajistili zájmový kroužek mimo lokalitu a začleňovali je více do společnosti.

Na základě provedeného výzkumu můžeme souhlasit například s autorkou Tancošovou (1997), které zmiňuje, že nejčastěji tráví romské děti volný čas například sledováním televize. Autorka také uvádí, že se velmi často setkáváme s tím, že rodiče mnohdy nemají přehled ani o tom co jejich dítě ve volném čase dělá, kde jsou. Zmiňuje se také o mimoškolních aktivitách, které napomáhají k rozvoji dětí a tím se snižují případná rizika možných patologických jevů.

6.11 Výsledná zakotvena teorie

Z výše uvedených typů kódování, jsme se dopracovali k následující teorii, kterou jsme podle dostupných informací nadále ověřovali. Naše teorie je zaměřena na rodiny žijící ve vyloučené lokalitě v Ostravě-Vítkovicích. Konkrétně jsme se ve výzkumu zaměřovali na volný čas dětí ve vyloučené lokalitě a také na přehled rodičů o jejich způsobu trávení volného času. Výsledným jevem se stává fakt, že, rodiče nemají povědomí o volném čase svých dětí“. Vliv na trávení nevhodné trávení volného času má rodina, ve kterém děti vyrůstají a také jejich tradiční romská výchova, která zcela popírá důležitost naplňovat volný čas dětí.

Mnohočlenná rodina, velké množství sourozenců a bytové zázemí, je také důvodem k nevhodnému trávení volného času. Dětem chybí zázemí pro jejich osobní prostor, a proto většinu času tráví samostatně venku v okolí bydliště, bez dozoru rodičů. V opačných případech mají rodiny strach z okolí, a proto děti nepouští ven a drží je izolované doma. Volný čas pak tráví způsobem, jako je například sledování televize, nebo čas na sociálních sítích. Zde se však také nachází velké množství patologických jevů, jak jsme již se z rozhovoru dozvěděli.

Naopak pozitivním jevem je, že u většiny respondentů vidíme, že ve vyloučené lokalitě využívají přítomnost Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Velkou výhodou je bezplatnost a možnost docházky do zájmových kroužků, nebo organizace výletů. Někteří rodiče uvedli, že děti mají zájmové kroužky, ale například jen jedno ze čtyř sourozenců může do kroužku docházet.

V rámci výše uvedených souvislostí se stále prohlubuje jejich sociální vyloučení. Děti setrvávají ve vyloučené lokalitě, nezačleňují se do společnosti například v rámci zájmových kroužků mimo lokalitu a stále jsou uzavřeni ve své sociální skupině.

Když se zaměříme na doplňující jev, „prostředí“, dostáváme se zpátky k vyloučené lokalitě a jejím rizikům. Dostupnost návykových látek, blízkost azylového domů a množství cizích lidí, je typickým znakem pro vyloučenou lokalitu. Rodiny pak brání dětem trávit čas venku se svými přáteli a spíše se je snaží držet v bezpečí domova z důvodu výskytu možných patologických jevů.

V rámci realizace výzkumu jsme se setkali se dvěma názory a postoji k volnému času obecně. První skupina rodičů preferuje pasivní trávení volného času, kdy děti jsou převážně doma se svou rodinou, sledují televizi nebo si hrají hry na telefonu. Nenavštěvují zájmové kroužky ani jiné organizace. A druhá skupina rodičů, která preferuje volný čas dětí

ve venkovních prostorách, bez většího omezení. Nejčastějším omezením, které děti mají, se týká dodržování hranic, kde se mohou volně pohybovat a čas pobytu venku, nebo pravidelná kontrola doma.

Z hlediska provedené analýzy v rámci rozhovoru s respondenty, můžeme teorii uznat za platnou a zakotvit ji. U výše zmíněné zakotvené teorie se jedná o konstrukci jevu ve specifickém prostředí a podmínkách, které volný čas ve vyloučené lokalitě splňuje.

ZÁVĚR

V poslední kapitole se vrátíme na začátek ke stanoveným výzkumným otázkám a cílům naší diplomové práce. Na začátku realizace jsme si položili otázku, Jaký mají rodiče přehled o možnostech a způsobu trávení volného času dětí ve vyloučené lokalitě. Na kterou se nám v rámci výzkumu podařilo získat odpověď. Dozvěděli jsme se, že rodiče mají dojem, že ví o aktivitách ve volném čase, kterým se jejich děti věnují, avšak v rámci poskytnutých rozhovorů jsme získali informace, že jejich přehled je pouze obecný. Rodiče ví, kde se děti pohybují, zda jsou venku, u kamarádů, nebo například v Nízkoprahovém zařízení. Rodiče ale netuší, co přesně jejich děti dělají, nebo jakým činnostem se konkrétně věnují.

Stanovili jsme si také vedlejší výzkumné otázky v rámci, kterých jsme se dozvěděli, jaká je v okolí dostupnost volnočasových aktivit pro děti a mládež. Ve vyloučené lokalitě je k dispozici Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež s názvem Centrom, které velké množství z uvedených respondentů využívá. Děti zde mají možnost zapojovat se do organizovaných volnočasových činností, zájmových kroužků i výletů. Proto můžeme toto tvrzení uvést, jako jeden z důvodů. A zároveň je to naše odpověď na další výzkumnou otázku, ohledně návštěvy zájmových kroužků mimo lokalitu. Jelikož jen pár rodičů uvedlo, že jejich děti dochází do zájmového kroužku, které se nachází mimo lokalitu. Větší množství rodičů uvedlo naopak, že jiné zájmové kroužky nenavštěvují, protože zde mají k dispozici právě výše zmíněné Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které je bezplatné, a navíc v blízkosti bydliště. Důvodem také je, že neví, jakým způsobem by děti do zájmových kroužků docházely, a proto ani o jiné zájmové kroužky mimo lokalitu příliš neprojevují zájem.

Poslední výzkumná otázka byla zaměřena na aktivity ve volném čase. Rodiče uvedli, že se jejich děti nejčastěji věnují sociálním sítím a obecně nejvíce času věnují internetu. A to jak na mobilních zařízeních, tak na počítačích. Zbytek času tráví často venku. Někteří z rodičů také uvádí, že jejich děti se často nudí a nejsou schopny se zabavit. Tvrdí, že je nic nebaví, proto buď sedí doma, nebo jsou venku a nedělají nic. Z druhého pohledu jsme zjistili, že když mají děti možnost se zapojit do organizovaných aktivit pořádaných v rámci NZDM, nebo jim třeba rodiče vymyslí nějaký program, velmi rádi se zapojí do činností. Nejraději do aktivit sportovního charakteru.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že děti ve vyloučené lokalitě se rádi věnují volnočasovým aktivitám, ale nejsou schopny si tyto činnosti samy vymyslet a zorganizovat.

Rodiče volnému času nevěnují pozornost a také nemají dostatek informací o možnostech trávení volného času v okolí. Někteří z rodičů uvádí například, že na to nemají čas.

Závěrem chceme uvést, že jsme se v rámci diplomové práce snažili poskytnout nové informace a poznatky, které se týkají volného času dětí ve vyloučených lokalitách. Rodiče neprojevují zájem o volný čas a tím pádem nemají ani dostatek potřebných informací o jejich možnostech k aktivnímu trávení. Velkým problémem, který rodiče zmiňují, je nedostatek financí. Avšak existuje spousta volnočasových aktivit, které jsou zdarma, rodiče však o nich neví, protože nejsou nikým informováni. Věřím, že získané údaje nám umožnili větší náhled do této problematiky.

To, jak děti dokážou trávit svůj volný čas, může totiž výrazně ovlivnit kvalitu jejich život a lépe je připravit na budoucnost. Při zájmových činnostech získávají nové zkušenosti a podněty, které jsou větším přínosem než neustále sezení na sociálních sítích, nebo sledování televize.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Radix, 2004. ISBN 80-86031-48-9.

BARTOŇOVÁ, Miroslava. *strategie ve vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 223 s. ISBN 978-80-210-5103-4.

ČÁP, Jan, a BOSCHEK, Petr. (1994). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Bratislava, Brno: Psychodiagnostika

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 80-7067-533-0.

CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory*. 2nd ed. London: SAGE Publications, 2014. Introducing qualitative methods. ISBN 978-0-85702-914-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

CHEAL, David. *Sociology of family life*. Basingsoke: Palgrave, 2002. ISBN 0-333-66578-3.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996.

GIDDENS, Anthony. *Sociology*. Cambridge: Polity Press, 1989.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. Institut dětí a mládeže MŠMT. 2004. ISBN 80-86784-06-1.

HAMŘÍK, Zdeněk. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2022. ISBN 978-80-244-6182-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HODAŇ, Bohuslav, ed. Volný čas a jeho současné problémy: *Sborník příspěvků přednesených na vědeckém sympoziu v Olomouci ve dnech 20. a 21. května 2002*. Olomouc: Hanex Olomouc pro Fakultu tělesné kultury, c2002. ISBN 80-85783-37-1.

KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN isbn978-80-7368-943-8.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

POMPA, Adam. *Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí*. Brno, 2005. 51 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

STRAUSS, Anselm. a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5511-3.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 2001. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. Poradce. ISBN 80-7169-528-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, ed. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4359-6.

TANCOŠOVÁ, Albína, 1997. Volný čas romských dětí a škola. In: BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.–18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 155 s. ISBN 8090214959.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMĚKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, [asi 1995]. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

Zákon č. 108/2006 Sb., 14. 6. 2006, *Zákon o sociálních službách*. In: Sbíрка zákonů.

POUŽITÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Analyza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. *Www.gac.cz* [online]. Praha: Gabal Analysis consulting, 2006, Srpen 2006, s. 106[cit.20230328]. Dostupné z:

doi:https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aA_K_CJ.pdf

MOŽNÝ, Ivo. Česká rodina pozdní modernity: Nová podoba starého partnera a rivala školy. *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově* [online]. Univerzita Karlova v Praze: M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1, 2004, 2004, **LIV**, **2004**(4/2004), 17 [cit. 2023-04-13]. ISSN 2336-2189. Dostupné z: doi: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1860>

Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]. 1. Praha: Česká asociace streetwork, 2008 [cit. 2023-03-15]. ISBN 978-80-254-4001-8. Dostupné z: https://archiv.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf

KLÍMA, Petr, Stanislav Kunc a Jindřich Racek. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*[online]. 2. Praha: Česká asociace streetwork, 2008, 357 s. [cit. 2023-03-21]. ISBN 978-80-254-4001-8. Dostupné z: www.streetwork.cz

Vzdělávání Romů v České republice. *Hospodářská a kulturní studia: Komunikace mezi kulturami, 2011* [online]. Praha: Česká zemědělská fakulta, Praha, 2020, 2020[cit.2023-03-28]. Dostupné z:https://www.hks.re/wiki/vzdelavani_romu_v_ceske_republice

Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi. *Sociotrendy,2015* [online]. Praha: Copyright 2013 MPSV, 2015, únor 2015, **1**, 324 [cit. 2023-03-04]. ISSN 978-80-87742-13-6. Dostupné z: doi: <http://www.pravonadetstvi.cz>

MOSS, Peter a Pat PETRIE. Education and social pedagogy.: What relationship? Education and social pedagogy: London Review of Education [online]. UK, 2019, 2019, **17**(3), 13 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.18546/LRE.17.3.13>

VYMAZAL, Petr. Podpora volnočasových aktivit ze sociálně znevýhodněnými žáky - metodika: ZŠ Boženy Němcové - centrum podpory žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí [online]. 1. Přerov: B16N Přerov, 2012, Přerov 2012, 16 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: doi:<https://portal.csicr.cz/userdata/Methodika%20%20Podpora%20volnočasovy%20aktivit.pdf>

Doživotní trest: Romské děti v ústavní péči v České republice [online]. Budapešť, Maďarsko: Evropské centrum pro práva Romů 2011, 2011 [cit. 2023-03-05]. ISSN 978-963-87747-6-7. Dostupné z: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf

Strategie sociálního začleňování. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociální věci, 2020, 20.1.2020 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>

ŠÝKORA, Luděk. *Rezidenční segregace* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2010, 138 s. [cit. 2023-03-22]. ISBN 978-80-87147-25-2. Dostupné z: doi:http://www.mmr.cz/getmedia/cbd3b15b-9e64-4cdf-848e-2460360a46af/reseg_dvoustrany

Features of free time pedagogy in conditions of health preserving study of students. Lviv State University of physical culture [online]. Ukraine, 2019, 29.05.2019, 1(2019), 8 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: doi:0.32626/2227-6246.2019-13.15-22

WINKLER, Jiří a Ivana ŠIMÍKOVÁ. Hodnocení Vládního programu podpory terénní sociální práce v sociálně vyloučených romských komunitách: (hodnoty a fakta). Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2005, 7 s. ISBN 80-239-6827-0.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Axiální kodování

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČAS – Česká asociace streetwork

NZDM- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

MPSV- Ministerstvo práce a sociálních věcí

ČR - Česká republika

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek I: Typologický model

Obrázek II: Model dvou nezávislých dimenzí

Obrázek III: Model čtyř komponentů výchovy

Obrázek IV: Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

PŘÍLOHY

Rozhovor č.1

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Po škole chodí většinou do družiny, pak přijdou domů, nají se udělají si úkoly a jdou ven před barák, nebo na hřiště. Doma často sedí na telefonu, nebo chtějí hrát nějaké hry společně semnou, třeba když se nudí. Často hrají i hry na telefonu, to spíš ale starší syn mladší ještě telefon nemá, půjčuje si můj.
2. Kolik let mají Vaše děti?
Mladší syn má 8 let a starší 12
3. Kolik členů Váš žije v domácnosti?
Já, moji dva synové a přítel. Dále s námi žije náš pes.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
Máme tady k dispozici přípravu na výuku a odpolední aktivity v centru. Přes léto kluci mohou s nimi jet i na výlet a starší syn byl s nimi i na fotbalovém zápase loni v létě, kde jsem ho ale doprovázela. Když jsou venku tak si třeba kopou, nebo hrají na hřišti pinec, to si ale musí půjčit pátky. Svoje nemají, protože je furt rozbíjí, a tak už jim další nekupují. Také tady půjčovali brusle, a tak kluci v létě jezdili na bruslích. Staršího to bavilo, ale mladšího moc ne, on na ty sporty není.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Nejčastěji kolem baráku nebo tady v okolí, dál sami chodit nesmí. Rádi se chodí dívat na vlaky, ale to s nimi chodí můj chlap, máme to tady hned kousek za barakem. Nejčastěji jsou semnou, s nikým jiným nikam moc nechodí. Venku si hrají s děckama z baraku, a to je vše. Rodinu tady žádnou nemáme ani známe, takže nemáme, za kým jet.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
Jak je teplo chodíme ven, třeba na procházku s našim psem, když je zima ven nechodíme hrajeme si spíše doma, nebo jsou kluci v domě na chodbě. Kluci semnou jinak chodí všude na poštu, do obchodu na úřad, kam potřebuji. Nenechávám je samotné doma. Když jsem měla brigádu na úklid, tak jsem je tam taky brala s sebou, když jsem neměla hlídání. V centru pořádají například různé akce jako je Mikuláš nebo besídka i dětský den na to se kluci vždycky těší a chodí tam rádi. V létě jsme společně s centrem byli na bazéně a v zoo jinak jsme seděli doma. Chlap je hodně v práci, takže je s námi jen o víkendu.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Ten mladší syn nic moc dělat nechce, nejraději je doma na telefonu, nebo se dívá na televizi. Program si sám nevymyslí, to musím vždycky já a na to taky nemám moc čas. Starší syn si je schopný vymyslet aktivitu. Například s otcem hrají venku fotbal, nebo stolní tenis.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
O žádných kroužcích v okolí nevím, kluci chodí jen do centra. Ve škole nějaké kroužky měli, ale kluci do nich nechodili. Někaké kroužky jsou v don boscu, ale to je daleko a musela bych tam jezdit s nimi tramvají a čekat na ně.
9. Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek, jestli ano jaký, jestli ne uvažujete o tom?
Do kroužku žádného kluci nechodí. Chodí pouze tady do NZDM, kde mají přes léto fotbal a box. Jo ráda bych je dala do nějakého kroužku, ale nevím, kam a jak by se tam sami dostali. Možná až budou starší tak je na nějaký kroužek přihlásím. Až tam ale budou moc chodit sami, abych je tam nemusela vodit.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Minimálně dvě hodiny každý z nich i více. Nejčastěji hrají hry nebo se dívají na videa. Taky jsou na facebooku, sledují, kdo tam co nového dal, nebo i tiktok je zajímavá. Telefon jim musím brát jinak by na něm seděli furt.
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Starší syn 1-2 hodiny a většinou ho musím hledat a shánět ať jde domů, protože se mu nechce. Mladší ven moc chodit nechce a když jde ven tak jen na chvíli. Raději je, když jdu sním a sednu si třeba na lavičku a čekám na něho. Mladší spíše sedí doma a hraje si tady. Má rád našeho psa tak si někdy hraje i s ním. Občas ho aspoň vezme vyvenčit ven, to

chodí a nevadí mu to. Já se je snažím ale posílat ven společně, ten starší dohlíží na mladšího, pokud s nimi nejdu já.

12. Tráví Vaše děti čas spíše aktivním, nebo pasivním způsobem?
Starší syn je aktivní rád hraje fotbal a sportuje je spíše aktivní typ. Mladší ne ten není aktivní vůbec, protože má tučnou postavu a nechce se mu nic dělat. Sport ho ani nebaví, Rád leží na gauči, jí a sleduje třeba televizi, nebo je na internetu. Sporty ho spíše nebaví. Baví ho třeba v centru něco vyrábět, to se rád zapojuje a vždycky mi přinese domů ukázat co vyrobil. Doma někdy taky kreslí, ale lepší je, když to dělá někdo s ním, sám u ničeho dlouho nevydrží.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Máme tady u nás službu Centrom. Někdy tady chodí i na kontrolu policie, takže když potřebujeme máme za kým zajít. Kdysi tu byla ještě služba pro rodiny, kde jsme dostávali potravinovou banku, ta už tady ale není. Nevýhodou je, že je tady v prvním baráku ten Azylák, proto se tady furt někdo pohybuje.

Rozhovor č. 2

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Děcka chodí ráno do školy a po škole jdou rovnou do centra kde dělají úkoly, pak chodí teprve domu. Nají se a jdou zase ven, nebo do centra jak kdy. Rádi jsou venku, nebo na chodbách s kamarády, točí videa, tancují nebo hrají nějaké hry třeba na telefonu. O víkendu se snažíme jet vždycky někam na výlet, pokud je hezky, aspoň na hřiště.
2. Kolik let mají Vaše děti?
Dcera má 13, druhá dcera má 12 a syn má 10.
3. Kolik členů Váš žije v domácnosti?
Já manžel a děti celkem nás bydlí 5, máme dost velký byt.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
Odpoledne dochází děcka do NZDM tady v ulici jinak v okolí nic nemáme.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Znám všechny jejich kamarády. Jsou všichni často v domě na chodbách, nebo u kamarádek doma. Někdy si ta nejstarší jde třeba nakoupit s kamarádkami do shopping parku, nebo jdou společně někde na hřiště. Mladší ještě sami nikam nechodí, jen tady v okolí.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
Často jezdíme ke švagrové, kde chodíme například do kina, jdeme na lední brusle, nebo na různé výlety. Jezdíme tam velmi rádi, skoro každý víkend. O prázdninách tam jsou i na 14 dní na hlídání a jsou nadšeni. Z centra jsme byli v létě na výletech, kde jsem jela s nimi, jako doprovod. Byli jsme společně na bazéne.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Děcka často vymýšlí program, já se jich vždy ptám, co chtějí dělat, někdy jdeme třeba na hřiště nebo na někam ven, podle toho, co chtějí dělat. Jo a často ještě teda navrhnou že chtějí jet do Havířova k té švagrové. Nejráději by ale lítají s kamarády sami venku, obzvláště ta nejstarší. Mladší by chtěli jít s ní, ale ta ji brát s sebou nechce. Pak většinou zůstane doma, nemá tady moc kamarádek.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
Kroužky tady žádné nemáme hned v okolí, děcka chodí jen do centra. Na ostatní kroužky dojíždíme tramvají, kde jezdím s nimi.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Nejstarší dcera chodí na modeling. Ve škole měli malování, kde chodil zase nejmladší syn, ale zrušili to tak od té doby nechodí. Ho to bavilo je spíše typ na kreslení, malování, nebo rád něco vyrábí. Proto ho baví chodit do centra a máme to hned tady u baráku což je super.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Na telefonu jsou téměř celý den, pokud jim to nezakážu, venku na telefonu natáčí videa s kamarády a doma na něm jsou taky. Musím jim dát nějaký úkol třeba pouklízet, nebo jít semnou nakoupit jinak by se od telefonu nehnují. Ve škole jsou na něm taky třeba o přestávkách.
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
2-3 hodiny denně přes týden o víkendu jezdí spíš k té švagrové a tam ale taky chodí i sami ven, podle toho, co máme společně v plánu.
12. Tráví Vaše děti čas aktivně, nebo pasivně?

Holky jsou spíše aktivní, lítají furt venku, tancují a natáčejí videa. Kluk je spíš klidnější, ale taky si rád třeba s klukama zahraje fotbal. Tím, že je mladší ho ale kluci mezi sebe na hřišti moc neberou, jen pokud je tam třeba trenér z centra a vezme ho mezi ně.

13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Pro děti tady máme nízkoprahové zařízení, a to děcka milují. Pak tady ale máme taky ten Azylový dům, a to je hrůza, každý den je tady plno cizích lidí, převážně mužů.

Rozhovor č.3

1. Jak vaše děti tráví svůj volný čas?
Ráno společně vstaneme a prostřední dcera jde do školy. Nechodí tady do Vítkovic na tu školu Šalounovu, ale jezdí jinam na lepší školu. Dojíždí tramvají. Nejmladší dcera je semnou doma je ještě malá. Po škole jsme společně všichni doma. Děláme domácí úkoly, protože jedné z dcer hrozily opravné zkoušky tak se musela hodně učit. Nejstarší dcera si dělá, co chce je dospělá, nekontroluju ji. Když potřebuju tak mi doma pomůžou uklidit, nebo jdou semnou na úřad nebo na nákup. Ven samotné nechodí.
2. Kolik let mají vaše děti?
Nejmladší má rok a půl, prostřední dcera má 13 a nejstarší 18.
3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?
Já můj manžel a tři dcery, teda normálně jen dvě ta nejstarší je tady jen na chvíli už, protože si hledá své vlastní bydlení.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
V okolí tady nic nemáme, je tady akorát ten centrom, ale tam holky nechodí. Jen občas když ta prostřední dcera potřebuje pomoci s úkoly tak tam zajde jinak ne. Nejmladší je semnou doma, ta ještě ani nechodí a nejstarší má svůj program.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Ta prostřední snad zná své kamarádky já je neznám. Když mají tělocvik tak mají hodinu volnou a jsou někde s holkama venku kolem školy. Jejich jména neznám to jsou její kamarádky tak by je měla znát ona ne já. Často sedí na telefonu a na sociálních sítích, nic jiného ji nebaví. Když ji to zakážu tak sedí a dívá se na televizi na seriály. Starší je dospěla ta mi neříká už nic, dělá si, co chce.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Prostřední dcera furt vymýšlí, co bychom mohli dělat, nebo chce ať něco vymyslím já. Přejde třeba s receptem, co si našla na internetu, že chce vařit a pak je celá linka akorát špinavá od jídla. A tak společně někdy doma vaříme. Sama by to nezvládla, musím ji pomoci, ale jí baví, a tak ji nechávám. Často se ale nudí a když se jí zeptám co by ji bavilo dělat, tak neví. Vydrží u všeho jen chvíli. Akorát na telefonu a tabletu to by mohla sedět celý den. Většinou hraje hry, nebo je na Facebooku.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
V okolí bydliště o žádných kroužcích nevím, ve škole taky žádné kroužky nemají. Ale chtěla bych nějaký najít a třeba tam dceru přihlásit až se pro něco rozhodne.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Dcera většinou sedí doma a nic se jí nechce, je lenivá. Říkala, že by chtěla dělat nějaký sport, ale neví jaký, co by ji bavilo. Možná ji přihlásíme do nějakého kroužku až si teda vybere, co by chtěla dělat, nebo až si nějaký sežene.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Obě starší dcery jsou na telefonu skoro celý den, krom školy, kde to mají zakázané. Ale doma jsou na něm pořád. Buď se dívají na televizi, nebo *sedí na tabletu a telefonu.*
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Skoro vůbec je samotné ven nepouštím, jen když ta nejstarší tu mladší vezme s sebou tak můžou jít společně. Malou mám doma u sebe furt ta ještě ani nechodí. Chodíme ven jen dohromady, občas jdou ještě na chvíli před barák.
12. Tráví Vaše děti čas aktivně, nebo pasivně?
Holky jsou lenivé nic se jim nechce. Nejraději sedí doma na gauči, sledují televizi, nebo sedí na tabletu.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Máme tady to Nízkoprahové zařízení pro děti a kdysi tady byla i služba pro rodiny s dětmi, kde jsem chodila. Nyní ji ale přestěhovali, takže už tam nechodím. Pak tady je ještě ten Azylový dům, jinak nic.

Rozhovor č.4

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Během všedního dne jdou děti ráno do školy a po škole dochází rovnou do centra na přípravu na výuku. Když mají zrovna zadané nějaké úkoly, kterým nerozumí, tak jim tam pomůžou. Jak splní úkoly, hodí si tašku domů a většinou jdou zase ven přibližně na 2-3 hodiny, nebo se vrátí do centra, záleží na nich. Nejraději ale tráví čas například na chodbách v prostorách domu se svými kamarády, nebo někde venku. Většinou se domluvíme na daný čas v kolik hodin musí být doma a jinak můžou být tady v okolí venku, kde chtějí.
2. Kolik let mají vaše děti?
3 má nejmladší dcera ta je semnou doma nechodí do školky, 6 má syn teď začal chodit do přípravné třídy, 10 má starší dcera, 12 nejstarší dcera a 18 má syn ten teď nyní čeká miminko.
3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?
Celkem nás je doma osm. Dohromady máme pět dětí. Společně zde bydlíme já manžel a moje maminka o kterou se starám a ta má u nás svůj vlastní pokoj. Nyní je u nás i synova přítelkyně, která s námi nebydlí ale je tu celkem často a po porodu tady možná chvíli bydlet bude, než si zařídí se synem své bydlení, stále čekají na byt.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
Máme tady nízkoprahové zařízení, kde děcka rádi chodí, většinou hned po škole. Občas ještě dochází do don bosca na nějaké kroužky, ale to nepravidelně, protože to máme daleko a sami tam jezdit nemůžou. Když centrum není otevřeno většinu času tráví venku.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Mladší děcka mají dovoleno být tady v ulici a za koleje už nemůžou. Pokud si chtějí jít třeba něco koupit do večerky tak mi to přijdou říct abych o tom věděla. Nejstarší syn si chodí, kam chce, v okolí se všichni známe, takže nemám strach. Holky mi občas utečou, a to pak mají zákaz chodit ven. Pořád venku natáčí videa na tiktok, nebo tancují. S centrem jezdí na různé vystoupení, a to je baví. Kluci jsou spíš tady v okolí a hrají na hřišti fotbal nebo pinec.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
Většinou času jsme doma všichni spolu, chlap hodně pracuje. Na výlety jezdíme občas k sestře, ale málo kdy, jinak nikam nejedeme. Někdy přijede na víkend i sestra s děckama k nám. S tou nejmladší dcerou se nikam jezdit nedá, možná jak bude větší, tak budeme společně někam jezdit, ale nemáme ani auto. Holky jezdí na výlety buď se školou, nebo z centra mají někdy nějaký výlet.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Ano, někdy jdeme spolu třeba na hřiště nebo na feronu na brusle to mají nejraději. Předem se domluvíme, jaký den půjdeme nejčastěji ale o víkendu ať mám hlídání všichni dohromady nechodíme. Když potřebuji třeba nakoupit nebo něco vyřídit ta nejstarší dcera jde semnou a syn hlídá zbytek děcek doma. A když nemůže tak ještě hlídá babička, která s námi taky bydlí.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
Kluci chodili do Vítkovic na box kdysi ten nejstarší a pak i ten mladší a starší holky chodí na tancování do centra a kdysi ještě chodili do don bosca v Ostravě na tancování. Ale moc se mi je tam nechce pouštět je to daleko. Ve škole žádné kroužky nemají jinak by tam asi chodili rádi.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Ano kluci chodí na box. Holky mají tancování v centru tam chodí pravidelně. Nejmladší dcera ještě do žádných kroužku nechodí ta je semnou doma, nebo jen tady venku se sourozenci.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Mladší nemají telefon, takže jsou na tabletu doma když je zrovna volný, hrají třeba nějaké hry, nebo se fotí na snapchat. Starší mají telefon svůj a jsou na něm kdy chtějí. Doma jsou na něm pořád a furt točí ty videa, fotí se nebo si píšou s kamarády. Já je mám ale na facebooku a sleduji co tam přidávají.
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Asi 1-2 hodiny denně přes týden o víkendu jsou venku déle hlavně přes léto. Doma se nudí raději jsou venku. Máme malý byt, takže je pro ně lepší jít ven, domů si kamarády moc brát nemůžou, protože tady nemají kde být.
12. Tráví Vaše děti čas aktivně, nebo pasivně?

Ano, pořád někde lítají jsou akční. Nikde nevydrží sedět. Baví je všechny sporty jak kolo, brusle koloběžka, zkoušeli už se školou i lední brusle a se školou chodili také na plavání. V létě by byli nejraději pořád na koupáku. Společně ale k vodě nechodíme, já mám strach. NA bazény chodí jen se školou nebo s centrem.

13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?

Já vím že je tady Centrom, kde chodí moje děcka a mají to tam rádi. Zůstal nám tady ten azylový dům hned vedle a je to hrozné nejlepší by bylo, kdyby ho zrušili.

Rozhovor č. 5

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?

Ráno jdeme společně do školy a do školky, já jdu do práce poté je oba vyzvednu a jdeme společně domů, nebo na nákup. Odpoledne má dcera některé dny kroužky, nebo chodíme spolu všichni ven, jak kdy. Jsem s dětmi sama, takže trávíme hodně času spolu, tatínek s námi nebydlí a děcka se s ním nevidají. Jediné hlídání máme občas u mých rodičů, ale to je opravdu málo kdy. Syn je ještě malý, takže většinu času je semnou a starší dcera moc sama ven nechodí z důvodu nového bydliště. Tady ještě nemá kamarády. Doufám, že si zde časem nějaké najde a třeba začne chodit ven i sama.

2. Kolik let mají vaše děti?

4 má syn a dcera 12

3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?

Jsme doma jen my tři. Teď jsme se nově přestěhovali a našla jsem si zde práci na poloviční úvazek, když jsou děti ve škole chodím uklízet. Jsou ale často nemocní, takže to jde těžko dohromady, ale snažíme se.

4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?

Podle mě tady žádné aktivity nejsou, ale moc to tady ještě neznám. Vozím starší dceru na kroužky do centra Ostravy. Chodí tam na tancování, které jí moc baví a má tam kamarádky. Nevím zatím o žádných kroužcích blíže bydliště, ale ještě budu něco hledat, abychom nemuseli dojíždět daleko. Víím, že je zde nízkoprahové centrum, jelikož zde pracuji a uklízím. Mé děti tam ale zatím nechodí, uvidíme, zda se to časem změní, nenutím je.

5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?

Často s kamarády, ale spíše dětmi od mých kamarádek a známých, sami venku nechodí ještě to tady pořádně neznáme. Syn je jen semnou, nikam ho samotného nepouštím, protože má teprve čtyři. Dcera je občas sama u rodiny na hlídání. Ven jí také nepouštím samotnou, jen před barák, kde na ní vidím, ale nemá tady zatím moc kamarádu, takže jí to venku dlouho nebaví a za chvíli je stejně doma.

6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?

O víkendu jsme všichni spolu a občas jedeme na nějaký výlet, nebo návštěvu, nebaví nás sedět doma, takže pokud nemusíme vždycky vymyslíme nějakou aktivitu.

Chodíme společně všude, tím že jsem s nimi sama nemám moc možnost hlídání. Když jsme doma, třeba si hrajeme s legem, malujeme, nebo hrajeme třeba člověče nezlob se se starší dcerou, nebo karty.

7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?

Mladší syn si ještě sám neřekne, co chce moc dělat. Rád skládá z lega nebo si hraje s autíčkama. Je ale docela samostatný nebo si hraje se starší dcerou. Dcera často navrhne, co by chtěla dělat a potom společně něco podnikneme. Pomáhá mi vařit, uklízet celkově se starat o domácnost. Většinou program vymyslíme společně, něco navrhne a pak se rozhodneme, pro nějakou aktivitu třeba jít na hřiště, nebo nákupy, to má ráda. Někdy chce jít s nějakými kamarádkami, samotnou jí to venku nebaví.

8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?

Nevím zatím o žádných, ale budu hledat nějaké kroužky blíže našeho nového bydliště abychom nemuseli dojíždět daleko, až se zabydlíme. Víím, že je zde nízkoprahové centrum, jelikož zde pracuji a uklízím. Mé děti tam ale zatím nechodí, uvidíme, zda se to časem změní.

9. Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?

Ano dcera chodí tancovat, a to jí moc baví syn ještě do žádných kroužků nechodí a ani nad tím neuvažuji na kroužky je podle mého názoru ještě malý a asi by tam sám ani nevydržel. Do budoucna ale nějaký kroužek zavedeme, když bude chtít a bude starší a samostatnější.

10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?

Dcera je doma hodně na telefonu, ale hlavně večer. Přes den se jí snažím zapojovat do domácnosti. Pomáhá, s čím potřebuji, v tom je ochotná. Někdy si hraje i s bratrem, třeba společně staví kostky, nebo malují. Je schopna mu vymyslet program bez problému třeba když vařím, nebo uklízím dokáže ho sama zabavit.

11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Moje děti netráví čas sami venku, nepouštím je samotné ven. Když jdeme ven tak jdeme všichni spolu. Teď chodíme spíše sami, nikoho zde neznáme, ale jednou za čas dojíždíme za známými, kteří mají také děti, aby si mohli společně hrát, nebo jedeme třeba na hřiště, nebo do nějaké herny pro děti, bazén apod.
12. Tráví Vaše děti čas aktivně, nebo pasivně?
Oba jsou spíše akční typy, neposedí doma, pořád potřebují nějaký program nebo aktivitu, a tak stále něco vymýšlíme. Rádi, běhají, jezdí na kole, nebo bruslích. Hodně často chodíme na hřiště, kde si vyhraji a najdou snad nějaké nové kamarády.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Vím, že je tady jen centrom, vedle nás je azylový dům, jinak o ničem dalším nevím.

Rozhovor č. 6

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Hodně času trávíme doma anebo tady v okolí domova. Nikam daleko nejezdíme, nemáme ani jak. Nejmladší dcera je semnou doma, do školky nechodí, špatně slyší, a proto ani nemluví. Mám ji doma. Starší dcera chodí do školy do Vítkovic, kde dochází sama společně se svým bratrem, kterého má za úkol vždycky dovést tam i zpět. Když končí později chodím pro něho já, nebo jde výjimečně i sám. Chlap je hodně v práci, takže mi nepomáhá. Když potřebuji někam jít, nejstarší dcera zůstane doma hlídá všechny. Na to že jí je 12 let je schopna se o všechny postarat.
2. Kolik let mají vaše děti?
Dcera 12, syn 7, nejmladší dcera 4 (vada sluchu)
3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?
5 já chlap a naše děti. Často máme doma na hlídání ještě děti od sestry například na víkend. Někdy zas jezdí naše děti k ní. Společně si vyhraji jsou skoro stejně staří, takže nám to vyhovuje.
4. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Většinu času jsou venku kolem domů a chodí se pravidelně hlásit. Hrají si s kamarády tady na hřišti, nebo občas chodí do centra odpoledne. Taky s centrem již byli na výletech třeba na bazéně nebo v zoo. Nejmladší je semnou doma a občas jdeme spolu ven, nebo jde se starší dcerou která jí často hlídá. Bohužel se nedokáže moc zapojit mezi ostatní. Tím, že pořád nemluví a slyší jen velmi špatně. Nejraději by s ní ta mladší byla pořád, ale ta jí hlídat furt nechce a chce být s kamarádkami sama.
5. Víte, s kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas a kde?
Často lítají tady venku kolem baráku s děckama z okolí, ale někdy mě neposlechnou a utečou za koleje. Nejčastěji můj syn, s tím jsou pořád nějaké problémy, holky jsou v pohodě. Teď začal chodit s klukama za barák kouřit cigarety, které někde venku najdou. Už měl kvůli toho několikrát zákaz chodit ven a problémy i ve škole. Dokonce vzal par krát i cigarety mě.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
Hodně jsme spolu doma, na výlety nejezdíme nemáme na to peníze, jedeme třeba k té sestře do Kunčiček na návštěvu. Nyní čekáme, zda nás vystěhují tak si budeme muset hledat nové bydlení, což nechci, protože se nám tady líbí a všechny tady známe. Nevím kam jinam bychom šli.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Klidně bych je nechala, ale jim se nechce nic vymýšlet. Nejraději by byli furt venku sami a dělali si co chtějí. Obzvláště starší dcera, ta je nejraději s kamarádkami venku sama.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
Ne máme tady žádné kroužky. Možná ve Vítkovicích, ale nevím kde. Já znám kroužky jen tady v centru, bylo tady třeba vaření pro holky kdysi ale teď už to není, dále tancování pro kluky box, fotbal. Moje děti jsou za to rádi a baví je to. Syn byl s centrem na fotbalovém zápase a dcera několikrát na tanečním vystoupení.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Dcera tancuje a kluk chodí na fotbal do centra jinak nemají žádné jiné kroužky, ani o tom do budoucna neuvažují, protože na jiné kroužky nemáme peníze. Navíc já mám doma

nejmladší dceru, takže je na kroužky vodit nemůžu a chlap je do večera v práci. Starší dcera by zvládla už chodit na kroužky sama, ale mladší dcera je na ni závislá, pokud jde ven bez ní většinou brečí a hledá ji. Proto nový kroužek by byl pro nás problém.

10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Doma mi furt berou telefon a sedí na sociálních sítích, jinak telefony svoje nemají i když by určitě chtěli mít každý svůj telefon, nebo aspoň tablet.
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Asi 2–3 hodiny o víkendu déle jak kdy. Někdy potřebuji pomoc tak jdou semnou třeba na nákup, nebo starší pohlídá ostatní sourozence abych mohla jít sama.
12. Tráví Vaše děti čas spíše aktivním, nebo pasivním způsobem?
Oba jsou akční, pořád by nejraději byli venku, nebo někam chodili.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Znám Centrom tam mi vždycky pomůžou, když potřebuju něco.

Rozhovor č. 7

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Každý den chodí do školy a po škole jde hned domů, děláme společně úkoly a pak teprve může jít ven, nebo do klubu. Když zrovna nejde tam, tak je venku kolem domu s klukama. Většinou jsou na hřišti, kde na ně vidím z okna s kamarády, které znám.
2. Jak staré jsou vaše děti?
Syn 8
3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?
Celkem jsme doma čtyři. Prarodiče já a můj syn, občas tady s námi je i můj bratr ale ten má své bydlení, takže tady jen někdy přespí, protože to má blíže do práce. Můj syn je rád má si aspoň s kým hrát.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
Máme tady centrum pro děti kde syn hraje občas fotbal, nebo chodí na box. Baví ho to tam a chodí zde rád. Má tam všechny své kamarády z okolí.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Syn bývá nejčastěji venku kolem baráku s kamarády nebo je doma s námi. Často si hraje s dědou, nebo mu s něčím pomáhá, ale i s babičkou si vyhraje. Hrají společně různé hry, nebo se jen dívají na televizi.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
jsme spolu nejčastěji o víkendu. Přes týden chodím do práce a vracím se pozdě. syn je s babičkou a dědou doma, chodí do centra nebo je venku, takže na sebe moc čas nemáme.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Syn si většinou řekne, co chce dělat, ale nejraději je venku s klukama, nebo v centru se svými kamarády. Spolu jdeme někam třeba na hřiště. Máme tady v okolí i bratrance se kterým je syn rád, takže ho někdy na výlet vezmeme s sebou a kluci si hrajou společně.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
O žádných nevím, býval tady box ve Vítkovicích, ale teď nevím, jestli tady něco ještě funguje. Ve škole žádné kroužky nemají.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Chodil na box, ale jen chvíli pak začal dělat box tady v centru, tak už tam dále chodit nechtěl. Nyní o tom neuvažuju, nemám čas ho tam přes týden vodit, když jsem v práci, navíc v centru má box zdarma a baví ho to tam.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Syn je většinou večer, telefon svůj vlastní ještě nemá. Takže když je volný počítač sedí tam pořád, někdy ho potřebuji ale i já, nebo někdo jiný z rodiny tak proto to má trochu omezené. Jinak by na něm chtěl být pořád doma na počítači.
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Asi 2 hodiny maximálně, chodí se pravidelně hlásit domů babičce.
12. Tráví Vaše děti čas aktivně, nebo pasivně?
Syn je akční rád dělá všechny sporty, umí bruslit jezdit na koloběžce, rád hraje stolní tenis i fotbal. Zapojuje se do jakékoliv hry rád.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?
Znám jen Centrom o ničem dalším nevím. Kdysi tady byla organizace pro rodiny ale ta už tady není a ve Vítkových je služba pro drogově závislé.

Rozhovor č.8

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas?
Holky jsou nejčastěji všechny spolu doma, přes týden chodí do školy ta nejmladší už chodí do přípravy ostatní už normálně do školy. Děláme společně úkoly, učíme se, nebo si hrajeme. Rády se také dívají na televizi, nebo si společně hrajou. Někdy se taky dost hádají ale to trvá vždy jenom chvíli a pak je to zas přejde.
2. Kolik let mají Vaše děti?
Mám tři vnučky v pěstounské péči. Je jim 6,8,10 let. Jsou u mě v pěstounské péči, protože se o ně moje dcera nestarala. Nechala si pouze jednu dceru a zbytek je u mě. Pořád se s nimi někde stěhovala, a nakonec jsem si je vzala k sobě, protože stejně většinu času byly u mě na hlídání.
3. Kolik členů Váš žije v jedné domácnosti?
Celkem jsme doma 4, jen já a holky.
4. Jaká je dostupnost volnočasových aktivit v blízkosti Vašeho bydliště?
Nízkoprahové zařízení je tady pro děti, býval tady Centrom pro rodiny, ale přestěhovali se do Mariánských hor, takže tady už nemáme nic.
5. S kým Vaše děti tráví nejčastěji svůj volný čas, kde a jakým způsobem?
Většinou se jim moc nechce nic dělat, rády jsou spolu doma. Holky samy ven chodit nemůžou, nejmladší je furt doma a beze mě nikam nejde. Jen občas jdou ven, a to jen když jdou všechny spolu a já si jdu třeba ven sednout na lavičku a hlídám je, jinak nemůžou samy nikam.
6. Jakým způsobem trávíte volný čas se svými dětmi?
Většinou jsme spolu doma, holky mi pomáhají třeba vařit uklízet, nebo semnou chodí na nákup.
7. Necháte děti se podílet na tvorbě volného času a jak tyto činnosti probíhají?
Holky si třeba doma vymyslí něco třeba nějakou hru a pak si ji zahrajeme. Hodně je baví tancovat a zpívat.
8. Jaké zájmové kroužky máte v okolí Vašeho bydliště?
Ne nemáme, jak jsme bydleli jinde, tak holky do kroužku chodily tady nechodí.
9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek, jestli ne uvažujete o tom?
Ne, chodí jen někdy do centra a o žádném jiném kroužku jsem neuvažovala.
10. Kolik hodin Vaše dítě tráví na sociálních sítích?
Nemají telefon, doma je dispoziční tablet tak jsou holky na něm občas
11. Kolik času tráví vaše děti samy venku?
Samy moc ven nechodí, někdy jdu s nimi před barák a ony jsou na hřišti.
12. Tráví Vaše děti čas spíše aktivně, nebo pasivně?
Většinou se jim moc nechce nic dělat, rády jsou doma.
13. Znáte sociálně aktivizační služby ve Vašem okolí, jaké mají výhody a nevýhody?